

Ба 48192

ГАНС-ХРЫСТЫЯН АНДЭРСЭН.

8192
7

НАЗКІ

Выданьне Міністэрства
Беларускіх Спраў.

КОЎНА.

Друкарня А. БАКА, вуліца Ожэшко № 5.

13231

БЕЛАРУСЬКАЯ ПЕЧАТНІЦА

Зьмест:

Салавей . . . . .

Брыдкае качанё . . . . .

Сон . . . . .

30

Маці . . . . .

Каралеўская вопратка

Якая-ж тут сумлеўка . . . . .

Гордая іголка . . . . .

Пяро і каламар . . . . .

Куфар самалёт . . . . .

Ба 48 192

ГАНС - ХРЫСТЫЯН АНДЭРСЭН.

К Л А З К И

Ба-48192

Бел. влдзэл
1994 г.

[1923]

КОЎНА.

* Друкарня А. БАКА, вуліца Ожэшко № 5.

Ба 5239

Выданьне Міністэрства Беларускіх
Спраў у Літве.

Пад рэд. ВЛАСТА

Каррэктаваў У. МІХАЛЕВІЧ.

23. 11. 4. 2009

САЛАВЕЙ.

Ты, пэўна, ведаеш, што ў Кітаі цар кітаец, і што усе акружаючыя яго—таксама кітайцы. Многа гадоў прайшло з таго часу, калі было тое аб чым я хачу перэказаць табе,—але дзеля таго і варта паслухаць гэту гісторыю, пакуль яна яшчэ не за-былася.

Царскі палац быў найпрыгажэйшы і найбагацейшы на ўсім сьвеце,—ўвесь ён быў зроблены з парцэляны, вельмі дарагой, але такой кволай, што дакранацца да яе трэба было вельмі асьцярожна. У садзе цьвілі найдзіўнейшыя кветкі і да самых лепшых з іх былі папрывязаны срэбныя званочкі, якія заўсёды зьвінелі, каб ніхто ня мог прайсьці каля кветак не прыкмеўшы іх; і усё ў царскім садзе было прырыхтавана з гэткам вылічэньнем. А цягнуўся сад так далёка, што сам садоўнік ня ведаў, дзе канец яго. Сад гэты злучаўся з вялізарным лесам у якім расьлі высокія дрэвы і былі глыбокія вазёры. Лес цягнуўся да самага мора—сіняга і вельмі глыбокага; вялікія караблі праходзілі пад галінамі дрэваў; на галінах жыў салавей, які так прыгожа пеяў, што нават бедны рыбак, калі ў начы выезджаў лавіць рыбу, пакідаў сваю работу і слухаў салаўя, „Ах, Божа, як гэта хораша!“—казаў ён

і браўся за работу дый забываўся аб птушцы. А ў чародную ноч, выезджаючы на рыбу і пачуўшы салаўя, ён ізноў казаў: „Ах, Божа, як гэта хораша!“.

Са ўсіх краёў сьвету прыезджалі чужаземцы ў царскі горад падзіўляцца з палацу і саду. Але, калі здаралася ім пачуць песьню салаўя, ўсе яны казалі: „гэта лепш за усё!“.

І вярнуўшыся ў свае краіны, яны апаведалі аб усім, што бачылі ў Кітаі; вучоныя пісалі цэлыя кнігі аб горадзе, аб палацы і садзе. Але і салаўя не забываліся яны: аб ім гаварылі ўсе, як аб самай вялікай рэдкасьці; а тыя, што ўмелі складаць вершы, пісалі іх пра салаўя вельмі прыгожа, як ён жыве і пяе ў лесе; каля глыбокага мора.

Кнігі разыходзіліся па сьвеце і іншыя з іх траплялі ў рукі кітайскага цара. Ён сядзеў на сваім залатым пасадзе і чытаў, чытаў; кожную хвіліну ён ківаў галавою, таму што яму былі вельмі прыемны апісаньні гораду, палацу і саду. „Але салавей—лепш за ўсё гэта“, пісалася ў кнігах.

— „Што-ж гэта значыць?“—прамовіў цар.— „Чаму-ж я зусім не знаю гэтага салаўя?. Няўжо-ж гэтка птушка жыве ў маім царстве і нават ў маім лесе. Як-жа я да гэтай пары ня чуў аб ей і даведаўся толькі з чужых кніг.“

І цар паклікаў да сябе свайго дамавера. Гэты чалавек быў такі чванлівы, што, калі хто небудзь, хто ніжэй яго становішчам быў, адважваўся загаварыць з ім, і спытаць аб чым небудзь, ён адказваў толькі „гм“, а гэта саўсім нічога не значыла.

— „Кажуць.—прамовіў цар,—што ў нас ёсьць прадзіўная птушка, якая завецца салаўём. У кнігах пішуць, што яна лепш за ўсё, што толькі ёсьць у маім вялікім царстве. Чаму-ж я да гэтай пары нічога ня чуў аб ёй?“.

— „Я, таксама, першы раз чую аб ёй,—адказаў царскі дамавер:—яна ніколі не была прадстаўлена царскаму двару“.

— „Я хачу, каб яна сягонья вечарам была тутака і пеяла перад маім абліччам“:—сказаў цар.— „Гэта дзіўна! Увесь сьвет ведае аб такой рэдкасьці, знаходзячайся ў мяне, а я сам саўсім нічога ня ведаю“.

— „У першы раз чую“,—мовіў ізноў царскі дамавер.—„Зараз пашукаю і знайду яе“.

Але дзе знайсьці? Дамавер аблётаў усе лесьвіцы; ўсе пакоі і галерэі, але ніхто з жыўшых у палацы ня чуў аб салаўі. І дамавер вярнуўся да цара і сказаў, што аповесьць аб птушцы праўдападобна выдумка напісаўшых кнігі.

— „Ваша царскаясьветласьць, дарэмна верыце ўсяму, што пішацца ў кнігах. Гэта ўсё выдумкі,—гэта ёсьць тое, што завецца чорнакніжнасьцю!“.

— „Але-ж кніга, ў якой я прачытаў аб гэтым,—сказаў цар, — прыслана мне ўсемагутным царом японскім: значыцца, напісанае ў ёй ня можа быць непраўдай. Я хачу чуць салаўя! Ен павінен тут быць сягонья вечарам. А калі ня будзе, я загадаю пасьля вячэры калясаваць усіх маіх дваранаў!“.

— „Слухаю пакорна“!—сказаў дамавер і зноў пайшоў бегаць па ўсіх лесьвіцах, па ўсіх пакоях і галерэях; дваране таксама бегалі за ім і разпытвалі

дзеля таго, што ім не хацелася быць калясаванымі. Але ўсе іх пашуканьні заставаліся бяз выніку: ніхто ня ведаў аб салаўі.

Урэшце знайшлі яны ў кухні маленькую, бедную дзеўчынку. Яна сказала:

— „О, я добра знаю салаўя; так, ён умее пець—німа што казаць! Кожды вечар кухар дазваляе мне адносіць рэшткі ад абеду маея беднай хвораі маме, яна жыве на беразе мора, калі я вертаюся назад і сядваю адпачыць у лесе, тагды чую таго салаўя. Як запые ён, мне плакаць хочацца; і здаецца мне, што мама цалуе мяне“.

— „Дзеўчынка!—сказаў царскі дамавер, — я табе дам добрую службу пры кухні і дазвол бачыць, як цар абедвае, калі ты завядзеш нас да салаўя, бо ён павінен быць тутака сягонья вечарам.“

І ўсе пайшлі ў лес, дзе жыў салавей. Калі яны былі на палове дарогі, недалёк ад іх зарычэла карова.

— „А-а-а—сказалі дваране,—во наш салавей! Аднак, якая дзіўная сіла ў такой маленькай жывёлцы. Але-ж мы яго ўжо раней чулі,—от дзіўна!“.

— „Не, гэта карова рыкае,—сказала дзеўчынка:—да таго мейсца, дзе жыве салавей яшчэ далёка“.

Праз некалькі часу заквакалі жабы ў балоце.

— „Ай, як прыгожа“,—сказаў кітайскі прыдворны музыкант. — „Цяпер чую салаўя: якраз як званочкі“.

— „Не, гэта—жабы,—сказала дзеўчынка,—але скоро пачуем і салаўя“.

І запраўды, не задоўга ён запяў.

— „Вот і салавей!“ — сказала дзёўчынка. — „Слухайце, слухайце! А, вось, і ён сам сядзіць!“.

І яна паказала на маленькую шэрую птушачку, сядзячую на верхняй галіне дрэва.

— „Няўжо-ж гэта салавей?“ — спытаў дамавер. — Ніколі-б я ня думаў што ў яго такая простая і неказістая спаверхнасьць. Мабыць з пёраў ў яго злынулі ўсе барвы дзеля таго, што ён бачыць перад сабою такое мноства, такіх выдатных асоб“.

— „Маленькі салавей!“ — закрычала дзёўчынка. — „Наш усеміласьцівы цар жадае, каб ты прапеяў што-небудзь ў аблічнасьці яго самога!“.

— „З вялікай ахвотаю!“ — сказаў салавей і запеяў так, што шчасна было слухаць.

— „Якраз, як шклянны званочак“ — сказаў дамавер. — „Паглядзіце, будзь ласка, як працуе гэтае малое горлачка. Дзіўна, як гэта мы яго раней ня чулі. О, ён будзе мець вялікі сусьціг і ласкавасьць пры дварэ“.

— „Ці ня хоча цар яшчэ паслухаць мой сьпеў? — спытаў салавей, бо ён думаў, што цар быў тут, паміж дваранаў.“

— „Мой дарагі, маленькі салоўка, — сказаў дамавер, — я маю найвялікшую прыемнасьць запрасіць вас сягонья вечарам на прыдворнае сьвята, дзе вы будзеце задзіўляць яго царскую сьветласьць, вашым чароўным голасам“.

— „Я больш за усё люблю пеяць пад адкрытым небам“, — сказаў салавей, але усё-ж такі з прыемнасьцю прыняў запрошаньне, калі даведаўся, што цар жадае гэтага.

Палац быў прыбраны вельмі багата. Сьцены і столь зробленыя з парцэляны, мігацелі пры святле некалькіх тысячаў залатых ляпаў; у галерэях былі выстаўлены найлепшыя кветкі, якія зьвінелі як званочкі. Клум і беганіна была страшэнная, а ўсе званы ў палацы гудзелі так, што чалавеку нельга было чуць сваіх ўласных слоў.

Пасярод залі, перад царскім пасадам, быў прырыхтаваны шост для салаўя. Увесь царскі двор сабраўся сюды, а дзёўчынцы, якая знайшла птушку, таксама дазволілі стаяць за дзвьярыма, бо яна цяперака ўжо дастала назначэньне быць прыдворнай кухаркай. Усе былі ў самых прыгожых адзежах і ўсе глядзелі на маленькую шэрую птушку, якой нават сам цар аддаў паклон.

Засьпеваў салавей. Пеяў ён так чароўна, што ў цара сьлёзы выступілі на вачах. Пасьля яны пацяклі па шчоках, і тутка салавей запяў яшчэ лепш: песьня яго лілася проста ў сэрца. Цар быў вельмі захоплены і задаволены. Ён сказаў, што з гэтай пары салавей будзе насіць на шыі яго залаты царскі пантофаль. Але салавей падзякаваў за выраз такой пашаны і сказаў: „Я ўжо і без таго атрымаў вялікую награду. Я бачыў сьлёзы ў вачах цара, гэта мае найдаражэйшае багацьце. Сьлёзы цара маюць асаблівую сілу. Так. Бог мне сьведка, што я атрымаў вялікую, вялікую заплату“.

Пасьля гэтых слоў, ён зноў запяў сваім са-
лодкім, мілагучным голасам.

— „Гэта зусім, як самае мілае залецаньне“, — казалі прыдворныя кітайкі і набралі ў рот вады, каб тагды, як яны з кім небудзь гавораць — вада

булькалася ў горле. Яны думалі, што гэтак стануць—ца падобнымі да салаўя. Нават пакаёўкі казалі, што ўсе яны здаволены, а гэта шмат значэ, дзеля таго, што дагадзіць кабетам трудней за ўсё. Адным словам салавей ўсіх ачараваў.

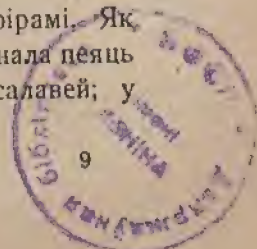
Як скончылася пеляньне, рашылі, што салавей застанеца пры дварэ, будзе мець сваю асобную клетку, але жыць на свабодзе, вылетаючы на пагулкі два разы ў дзень і адзін раз ў начы. Зараз жа прыставілі да яго сьвіту з дванадзці лёкаяў, якія прывязаўшы да нагі салаўя, кожды па адной шаўковай стужцы, трымаючыся кожды за сваю стужку, павінны былі асыставаць яму ў часе пагулак. Зразумела, што лётаць такім парадкам было пачэсна, але ня вельмі прыемна.

Увесь горад загаварыў аб дзіўнай птушцы і сустрачаючыся, адзін з другім, кітайцы не казалі: „як маецца“, а казалі: „Салавей!“ і разам з тым глыбока ўздыхалі. Дванадцаць купцоў назвалі нават імянем салаўя сваіх дзяцей; але ва ўсіх гэтых маладых кітайчыкаў ня было ў горле аніводнага музыкальнага згуку.

Раз цар атрымаў вялікі згортак, пад шаўковай спаяскаю, з падпісам: „Салавей“.

— „Хіба што,—сказаў ён,—гэта новая кніга аб нашым салаўі“.

Але ў згортку была ня кніга, а скрыначка, ў якой лежала назвычайная рэч: штучны салавей, які з выгляду быў падобны да жывога, толькі ўвесь вылажаны адамантамі, гранатамі і шафірамі. Як толькі гэтую цацку накруціць,—яна пачынала пець адну з тых песьняў. якую пеляў жывы салавей; у

часе п'яныя яна парушала хвостом, ў верх і ў ніз, і зігцела серабром і золатам. На шыі ў яе вісела маленькая стужачка з надпісам: „Салавей цара японскага,—шкчэмнасьць у параўнаньні з салаўём цара кітайскага“.

— „Гэта на зьдзіў прыгожа!“ казалі ўсе, і той, хто прынёс падробленую птушку, зараз-жа атрымаў тытул „царскага сбер-салавейшчыка“.

„Ну, цяперака,—сказаў цар,—віхай яны засьпеваюць разам: уяўляю сабе які выйдзе добры дуэт!“

І абодвы салаўі запялі разам; але сьпеў не ладзіўся, бо жывы салавей сьпеваў па свайму, а штучны выігрываў вальсы. „Гэта не яго віна,—сказаў обер-салавейшчык,—ён вельмі крэпкі у такце і п'яе па маёй школе“. Тагды штучнага салаўя пакінулі сьпеваць аднаго. Ён падабаўся ня менш як праўдзівы салавей, ды апроч таго ён быў шмат прыгажэйшы, бліскучы.

Трыццаць тры разы ён прапеяў тое самае і усё-ж ткі не змарыўся. Прыдворныя ахвотна праслухалі-б яго яшчэ некалькі разоў, але цар сказаў, што цяперака трэба было-б і жывому салаўю засьпеваць што небудзь... Куды-ж падзеўся жывы салавей? Ніхто не заўважыў, як ён выляцеў праз адчыненае вакно ў свой зялёны лес:

— „Аднак, што-ж гэта такое?“—сказаў цар.

І ўсе дваране сталі ляяць салаўя і казаць, што ён вельмі няўдзячная жывёла. „Зрэшта, мала бяды, бо ў нас засталася птушка лепшая за тую“—пацешаліся яны і, пасьяля, зноў накруцілі штучнага салаўя; такім ладам ім прышлося трыццаць чацьвё-

ты раз праслухаць тую-ж самую песьню. Але яны усё яшчэ не навучыліся яе на памяць, бо яна была трудная. У гэту пару обер-салавейшчык красамоўна выхваляў сваю дарагую птушку; ён запэўняў, што яна куды лепшая за жывога салаўя ня толькі дзеля спаверхнага выгляду і дарагіх каменьняў, але і праз свае унутранныя цэннасьці.

— „Таму што,—бачце, пані мае,—казаў ён,— і вы, ваша царская сьветласьць, на жывую птушку не заўсёды можна пэўна спадзевацца, а ў штучнай усё напярод ведама. Яе можна вытлумачыць,—можна разчыніць і паказаць, як у ей ладжаны ўсе лякія валікі, як яны круцяцца, як адзін ідзе па другім“.

— „Мы думаем зусім таксама“—сказалі ўсе,— і обер-салавейшчыку было дазволена ў чародную нядзелю паказаць птушку народу. „Ніхай і народ паслухае яе сьпеву,“—загадаў цар. І народ пачуў і быў так здаволены, быццам абпіўся опіумам, як гэта заўсёды робяць у Кітаі. Усе казалі: „О!“ і падыймалі ў гару адзін палец і ківалі галовамі. Але бедныя рыбакі, чуўшыя не раз ужо сьпеў жывога салаўя, казалі: — „Ён даволі добра пяе; мэлёды падобны адна да другой, але нечага нехапае, чаго—мы самі ня ведаем“.

Жывога салаўя выгналі саўсім з кітайскага царства.

Штучны салавей заўсёды месціўся на шаўковай падушцы, каля самай пасьцелі цара; усе падрункі якія ён атрымліваў і якія былі з золата і дарагіх каменьняў, лежалі кругом яго. Дарагому салаўю быў наданы тытул „прыдворнага сьпевака“.

начнога століка“ і па свайму становішчў ён лічыўся першым з левай царскай рукі, таму што цар прызнаваў самым важным толькі левы бок, у якім знаходзіцца сэрца. А ў цароў сэрца бывае, як і ў другіх людзей, таксама з левага боку. Обер-салавейшчык напісаў аб штучнай птушцы твор на дваццаць пяць тамоў, твор гэты быў вельмі мудры і доўгі, складзены самымі труднымі кітайскімі знакамі; ўсе кітайцы казалі, што яны перачыталі яго і зразумелі, бо інакш іх палічылі-бы глупымі.

Так прайшоў цэлы год. Цар, дваране і ўся рэшта кітайцаў ведалі на памяць усякую малюсенькую нотку ў песьні штучнай птушкі. І толькі дзеля гэтага яна ім цяперака падабалася больш, чым калі небудзь раней: яны маглі пеяць тое самае, як і яна, і пеялі бяз увынку. Вудлічныя хлапчаняты ўсе прыпевалі „ці-ці-ці ку-ку-ку“, і цар таксама.

Але раз вечарам, калі птушка пеяла надта старэнна, а цар лежучы ў ложку слухаў яе,—раптам у сярэдзіне птушкінешта трэснула. Затым забразджэла, ўсе калёсікі ў цаццы замітусіліся, і музыка спынілася.

Цар тойчас саскочыў з пасьцелі і паслаў па свайго доктара; але што мог парадзіць доктар? Паслалі па зэгармайстра; пасьля доўгай гутаркі і агляданьня ён, сяк так, паправіў птушку, але сказаў што з ёю трэба абходзіцца вельмі асьцярожна, бо валікі пасьціраліся, а зрабіць новыя, так, каб музыка іграла без фальшы, немагчыма. Вельмі засумавалі ўсё кітайцы. Цяперака яны маглі слухаць птушку толькі адзін раз у год, ды і гэтага было для яе зашмат. Але обер-салавейшчык сказаў пра-

мову, складзеную з самых трудных слоў, даводзячы, што птушка няе таксама прыгожа, як і перш, і кітайцы згодзіліся з тым бо каб пярэчыць, трэ было выражацца труднымі, вучонымі сказамі, а гэта магло-бы выявіць, што яны не так мудры як здавалася.

Прайшло з тэй пары пяць гадоў. Кітай спаткала вялікае гора. Кітайцы ўсе любілі свайго цара, а тут, захварэў цар, і дактары казалі, што ён не ачуняе. Дваране выбралі сабе ўжо новага цара, а народ стаяў перад палацам і пытаўся царскага дамавера, як здароўе старога цара.

— „Гм“—адказаў дамавер і ківаў галавою.

Сьцюдзёны і памярцьвеўшы лежаў цар у сваей вялікай, багатай пасьцелі; усе прыдворныя лічылі яго памёршым, і кожны бег на паклон новаму цару. Чэлядзь бязупынна гутарыла аб гэтай прыгодзе, а да пакаёвак набралася поўна гасьцей. Усе падлогі былі пакрыты сукном, каб не чутно было поступу і дзеля гэтага ў палацы было вельмі ціха-ціха. Але стары цар яшчэ не памёр: ён толькі лежаў, непарушна, безўладна ў сваей царскай пасьцелі прыбранай аксамітным полагам, з вялікімі залатымі ку-тасамі; акно было адчынена і месяц сьвязаў на цара і штучную птушку.

Бедны цар ледзь дыхаў, і яму здавалася, што нехта сядзіць у яго на грудзёх. Ён разплюснуў вочы і ўбачыў, што запраўды на грудзёх яго сядзела сьмерць: яна надзела на сябе залатую карону і трымала ў аднэй руцэ яго залатую шаблю, а ў другой—яго пышны сьцяг. Зпа-за фалд аксамітных полагаў пасьцелі выглядала шмат нейкіх дзіўных твараў:—адны—агідныя другія—мілыя і спакойныя.

Гэта былі добрыя і благія справы цара, гледзячыя ў той час, як сьмерць сядзела на яго грудзёх.

„Гэта ты памятаеш?“ — пыталі адны па другіх. —

„А гэтага не забыўся?“ — І яны апаведалі так многа, што на яго чале выступіў ўрэшце, сыцподзёны пот.

„Гэтага я ніколі ня ведаў“ — закрычаў цар. —
Музыку. Музыку сюды! Бійце ў вялікі кітайскі бубен, каб я ня чуў таго, што яны тут кажуць.

А благія і добрыя справы далей гаварылі і сьмерць нібы парцэляновы кітаец, ківала галавою пры кожным іх слове.

„Музыку! Музыку!“ — крычаў цар. — „Мая мілая, добрая птушка! Сьпевай, сьпевай! Я ж табе падараваў так многа золата і ўсякіх скарбаў, я павесіў табе на шыю мой залаты пантофаль. Дык чаму-ж ты не пяеш?“.

Але птушка маўчала; у апачывальні не было нікога, каб накруціць яе, а бяз гэтага яна не магла пець. Між тым сьмерць таксама глядзела на цара сваімі вялікімі пустымі ямамі для вачэй, — і ў палаты было так ціха, так страшна ціха.

Раптам перад вакном пачуўся чароўны сьпеў на галінцы дрэва сядзеў маленькі жывы салавей. Ён дачуўся аб цяжкай хваробе свайго цара і прыляцеў каб запяць яму песьню уцехі і надзеі. І ў меру таго, як ён пець, мары рабіліся ўсё менш і менш выразнымі, кроў у слабых жылах цара перадівалася усё шпарчэй і шпарчэй, і нават сьмерць слухала і казала: „Сьпевай яшчэ, міленькі салавей, сьпевай!“.

— „Так, я буду сьпеваць, — сказаў салавей, — але аддай мне за гэта залатую шаблю, аддай багаты сьцяг, аддай карону цара!“.

І сьмерць за кожную новую песьню аддавала адно з гэтых найдаражэйшых рэчэй, а салавей, пасьля гэтага, сьпеваў далей. Ён пеяў аб ціхіх могілках, дзе растуць белыя ружы, дзе дзіўна пахне бэз, дзе ў жывых лю дзейспадаюць сьлёзы на сьвежую траву, што расьце на могілках. Пачуўшы гэтую песьню, сьмерць захацела хутчэй выйсьці ў сад і счэзла, як халодная, белая імгла.

— „Дзякую, дзякую табе, богападобная птушка“,—сказаў цар. — Я пазнаў цябе! Ты той самы салавей, которага я прагнаў з майго царства. А між тым, ты сваёю песьняю адагнаў злых духоў ад маеі пасьцелі і сьмерць ад майго сэрца. Чым я магу адудзячыць табе?

— „Ты ўжо адплаціў мне!“—адказаў салавей.— „Я змусіў цябе заплакаць, калі першы раз пеяў перад табою. Гэтага я ніколі не забудуся: такія сьлёзы—скарб для сэрца пеўца. Ну, а цяперака засьні і, пасьля, устань сьвежым і здравым. Я ўкалышу цябе!

І ён запеяў, а цар соладка заснуў. Ах, які гэта быў ціхі і чарадзейны сон.

Сонца разсьцілала праз вокны свае ясныя праменьні ў пакой цара, а пасьля ён устаў сьвежым і здравым. Ніхто з яго прыдворных яшчэ не заходзіў у пакой цара, бо ўсе думалі што ён памёр; а салавей усё яшчэ сядзеў на галінцы прадвакном і пеяў.

— „Будзь са мною заўсёды“, — сказаў цар. „Ты будзеш пеяць толькі тагды, калі сам таго захочаш, а штучную птушку я накрышу на тысячу кавалкаў“.

— „Не рабі гэтага“,—сказаў салавей. „Бо яна верна служыла табе пакуль магла. Пакінь яе пры сабе. Я не магу зьвіваць свае гнёзды ў палацах і жыць у іх; але дазволь мне прылятаць сюды, калі мне захочацца. Прылятаючы, я сядачыму на галінцы, вось, перад гэтым вакном, і пецць табе, каб ты ўцеху меў і думаў аб добрым. Я пецчыму аб шчасьлівых і нешчасьлівых, буду пецць аб добрым і благім, аб усім, што людзі, акружаючыце цябе, крыюць. Маленькі салавей паляціць далёка: да беднага рыбака, пад вакно селяніна, да таго, хто не бывае каля цябе і тваіх прыдворных. Я люблю твае сэрца больш, чым тваю карону... І дзеля гэтага буду прылятаць да цябе і пецць... Але ты павінен адно толькі абяцаць мне“...

— „Усё, што толькі пажадаеш“,—сказаў цар, ужо устаўшы с пасьцелі, напрунуўшы сваю царскую адзежу і прыціснуўшы да грудзей залатую шаблю,

— „Адно толькі прашу цябе,—сказаў салавей:— не разказвай нікому, што ў цябе ёсьць птушка, якая усё апаведае табе. Тагды справа лепш пойдзе“.

Сказаўшы гэта салавей паляцеў:

Тут у пакой увайшлі прыдворныя, каб глянуць на свайго памершага цара... А ён стаяў перад імі і казаў: „Як маецца“!

БРЫДКАЕ КАЧАНЁ.

Цудоўна прыгожа было за вёскаю. Лета было ў самым росквіце, ярына зігцела жаўцizoю, авес зелянеў, сена на квяцістых сенажацях было складзена ў стагі, і бусел спацыраваў па балоце на сваіх доўгіх, чырвоных нагах і клякатаў па егіпецку, бо гэту мову ён пераняў ад сваей маці. Наўкруг палёў і сенажацяў цягнуліся вялікія лясы, а пасярод лясоў былі глыбокія вазёры. Так запраўды, прыгожа было за вёскаю. На самым прысонішчы стаяла старая хата абкапаная наўкруг глыбокімі канавамі і сажалкамі; ад сьцен хаты да самых сажалак расьлі лапухі, такія высокія, што пад вялікімі з іх дзеці маглі хаваючыся станавіцца на ўвесь рост; мейсца гэтае было дзікае, як самы найгусьцейшы лес. Тутака сядзела на яйках качка; маркотна ей было чаканьце, пакуль вылуняцца качаняты. Да таго-ж госьці рэдка прыходзілі да яе; другія качкі з большай прыемнасьцю плавалі сабе ў сажалках, чым-ся сядзелі з ёю пад лапухамі.

Урэшце яйкі пачалі покацца адно па другім і не задоўга качаняты высунулі з іх свае галоўкі, а пагадзя і саўсім вылупіліся і пачалі аглядацца на ўсе бакі. Маці не забараняла ім глядзець на зялёныя лапухі, бо, як ведама, зялёны коляр здаровы для вачэй.

„Які, аднак, гэты сьвет вялікі“.—сказалі ўсе качаняты. І, запраўды, цяперака у іх было больш мейсца, як у той час, калі яны месьціліся ў яйку.

„Дык вы думаеце, што тутачка і ўвесь сьвет канчаецца“, — спытала маці. — Ну, не ён цягнецца яшчэ далёка аж па за той бок саду і дасягае, вун,

да таго поля тутэйшага бацюшкі... Толькі я яшчэ там ні разу не была... Аднак, вы ўсе тутака?—казала яна далей, устаючы на ногі. „Не ня ўсе, вун, тое вялікае яйко яшчэ цэлае. Калі-ж гэта скончыцца. Мне ўжо вельмі абрыдла“.

І яна зноў уселася на яйко.

„Ну, як маешся“,—спытала яе другая старая качка, прыйшоўшы на тую пару ў госьці.

— „Ды, от, з адным яйком ніяк не магу дакончыць,—адказвае яна:—не вылупаецца ды-й толькі... Але паглядзі на гэтых дзетачак: ці былі калі небудзь на сьвеці качаняты прыгажэйшыя за іх. Усе яны, як дзьве кроплі вады, падобны да свайго таты, а ён гыцэль і ня думае адведаць мяне“.

— „Пакажы ты мне гэтае яйко, што ня вылупаецца,—сказала старая. — Я мяркую, што гэта яйко індычкі. Са мною таксама раз здарылася такая-ж прыгода і мне прыйшлося вельмі многа валандацца з гэтым качанём, бо яно баіцца вады. Ніякім чынам не магчыма было ўвагнаць яго ў сажалку; ужо я мардавалася,—нічоганявыходзіць ... Пакажы мне гэтае яйко. Ну разумеецца, індычае! Кінь лепей яго і пачні вучыць сваіх дзетак плаваць.

— „Не пачэкаю яшчэ крыху; прасядзела гэтулькі,—можна патрываць і яшчэ“.

— „Як хочаш“,—сказала старая качка і пайшла.

Урэшце вялікае яйко разшчанілася. Качанё піснула і вылезла. Якое яно было вялікае і брыдкое. Паўзіралася на яго качка і сказала:

— „Вось аграмаднае. І ні да аднаго з маіх дзетак не падобнае. Няўжо-ж гэта такі і запраўды індычы выблюдак. А вось пабачым! Трэба завясыці

яго ў сажалку; там ён хоць трэсьні, а улезьці яго у ваду я змушу“.

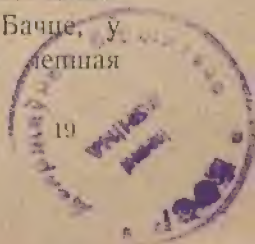
На другі дзень была вельмі добрая пагода; сонца ярка асьветляла ўсе зялёныя лапухі. Качка выбралася са ўсей сваёй сямьёй ў сажалку. Ускочыла яна ў ваду і пачала клікаць да сябе качанят. Качаняты паўлазілі адно па адным; перш яны хаваліся у вадзе з галавою, але зараз-жа выбіраліся на верх і пачіналі плаваць; нават брыдкае качаньне і тое палпыло, як нельга лепш.

— „Не, гэта не індук,— сказала маці:— во, як спрытна ён перабірае нагамі, як роўна трымаецца. Не, гэта мой родны сын! Праўду кажучы, дык ён нават вельмі прыгожа выглядае, трэба толькі прыглядзецца да яго... Ну, дзеткі, пойдземо цяперака са мною, я павяду вас у людзі, пазнаёмлю вас з качкамі нашага роду. Толькі трымайцеся заўсёды бліжэй да мяне, каб хто-небудзь не наступіў на вас, ды высьцерагайцеся катю“.

Прышлі яны ў птушынец. Тамака быў страшны гоман, бо сабраліся дзьве сямі качак дзеўбачыя адна другую за выкінутую галаву рыбы, якая, аднак, ўрэшце, дасталася трэцім старане,—рабому катю.

— „От, бачыце, так заўсёды бывае на сьвеце“,— сказала маці нашых качанят і пачала вастрывць дзюбу, бо таксама меціла на тую-ж галаву рыбы.

— „Ну, хадзіце за мною, і калі падойдземо да гэтай старой качкі, дык нізенька пакланіцеся. Гэта самая важная са ўсіх тутэйшых качак; яна гішпанскай крыві і дзеля гэтага такая тоўстая. Бачце, у яе на назе чырвоная гавуча; гэта—самая лепшая

аздоба і найвялікшая азнака, якую толькі можа атрымаць качка; яна значэ, што гэткую качку баяцца згубіць і што яна дадзена качцы дзеля таго, каб людзі і жывіна маглі адрожніваць яе ад другіх. Ну, ідзеце, ідзеце! Ды ня чапайце нагі за нагу; добра выхаванае качанё, заўсёды павінна хадзіць крыху распапырыўшы ногі... Вось глядзіце на мяне! Ну, цяперака кланяйцеся і скажыце: Квак-к!"

Качаняты зрабілі, як навучала маці, але другія качкі, якія былі тутака, пазіралі на іх і голасна казалі.

„Ну от, нашага брата яшчэ прыбыла. Бытцым і бяз іх вас мала! А да таго—фэ!—якая гідкае адно з гэтых качанятаў. Не, гэтага мы не дапусьцім!“ —І адна качка зараз-жа падбегла да брыдкага качаняці і дзюбанула яго ззаду.

„Не чапай яго, — сказала маці, — ён жа нікому нічога, а ты за што яго?!"

—„Ды ён лішне вялікі і зусім не падобны да нас,—заквакала тая, што дзеўбанула,—дзеля гэтага і варта яго біць“.

—„Вельмі прыгожыя у вас дзеці, — сказала важная качка з ганучаю на назе,—ўсё вельмі прыгожыя, апрач, вось, гэтага аднаго: ён вельмі ўжо не ўдаўся, варта бы яго перарабіць!“

—„Не, ня трэба, ваша сьветдасьць, — сказала маці: — ён праўда, непрыгожы, але вельмі добры і плавае ня горш ад другіх, нават, маю сьмеласьць сказаць, што лепш. Я пераконана, што з часам ён стане прыгажэйшы і зробіцца меньшы... Ён вельмі доўга лежаў ў яйку і дзеля гэтага выйшаў не такім, як трэба“...

І яна паскрабла яго каля шыі, паглядзіла пёрачкі і далей казала:

„Да таго, ён качурок, значыцца—хараство яму ня так патрэбна. Зчасам ён будзе вельмі дужы, бо і цяпер ён ужо не папушчае сваім братом.

— „Рэшта вашых качанят вельмі прыгожы,— сказала старая качка—генэраліха. — Ну, цяперака, будзьце як у сябе ў хаце, і калі знойдзеце дзе-небудзь рыбіну, дык дазваляю прынясьці яе да мяне“.

І такім парадкам яны былі як у хаце.

Але беднага качурка, што быў вельмі непрыгожы, дзеўбалі, кусалі, білі, папіхалі ня толькі качкі, але і куры.

„Ён занадта вялікі“ — казалі ўсе, а калакуцкі певень, які радзіўся на сьвет са шпорамі і дзеля гэтага лічыў сябе рыцарам, натапырыўся як панскі аконам і ўвесь пачырванеў ад злосьці... Бедны качурок ня ведаў, куды яму кінуцца, што рабіць; вельмі жудасна яму было, што ён такі брыдкі і што з яго кпіць увесь птушачы панадворак.

Так прайшоў першы дзень, а далей было яшчэ горш. Усе ганялі беднае качанё, нават браты яго злаваліся і несцьдихаючы гаварылі: „Хоцьбы кошка зьела цябе; брыда!“

Ды-й маці ужо не раз прытыкала: „Адыйдзі ты куды небудзь з маіх вачэй!“ Качкі шчыпалі яго, куры дзеўбалі, дзеўка, што прыносіла корм птушкам, адпіхавала яго нагою.

Вось аднаго дня ён адыйшоў ад усіх і пераляцеў праз плот; верабы, якія сядзелі на тым плоце спалохаліся і пырхнулі куды каторы. „Гэта таму, што я такі брыдкі“, падумаў качурок і заплюшчыў

вочы, каб бегчы хоць куды не бачучы як яго бры-
дзяцца; такім парадкам ён дабег да вялікага балота,
дзе жылі дзікія качкі. Тутака пралежаў ён ўсю ноч,
бо вельмі змарыўся дый жудасна было яму.

Раніцаю дзікія качкі абудзіліся і ўбачылі по-
вага таварыша.

„Ты што за птушка?“ — спыталіся яны.

Качанё паварачвалася на ўсе бакі і кланялася
як найніжэй.

„Ты вельмі гідкі“ — казалі дзікія качкі, але
гэта нам ўсё роўна, абы толькі ты не жаніўся з
паненкаю нашага роду.

Бедненькі! У яго й на думцы ніколі не было
жаніцца: хацеў ён толькі, каб яму дазволілі лежаць
у асацэ і піць ваду з балота.

Так пралежаў ён два дні. У гэтую пару пры-
ляцелі да балота дзве дзікіх гусей, якія таксама
нідаўна вылупіліся з яёк.

„Слухай сябра, — казалі яны, — ты, праўда,
крыху брыдкі, але гэта нічога! Хочаш ляцець з на-
мі і зрабіцца вырайнаю птушкаю. Тутака нідалёка,
ў другім балоце, ёсьць некалькі вельмі мілых гусак.
Ты можаш ажаніцца з каторай небудзь з іх і стаць
шчаслівым...”

„Пуф! Бах!“ — загрымела ў гэты момант і абод-
вы дзікія маладыя гусакі ўпалі няжывымі ў балота,
афарбаваўшы ваду сваёю крывёю. „Пуф! Бах!“ зноў
разняслася ў паветры і цэлае стада дзікіх гусей
паднялося з балота. Сгрэянна пачалася страшэн-
ная. Гэта было вялікае паляванне; паляўнічыя
акружылі ўсё балота, пекаторыя з іх нават пазала-
зілі на дрэвы, што раслі наўкруг. Дым ад порыху

як воблачкі плаваў у наверты. Да балота прыбеглі сабакі і брэхалі са ўсіх бакоў, асака шухацела і гнулася і беднае качанё сядзела ні жывое, ні мёртвае. Яно толькі хацела схаваць галаву пад скрыдла, як раптам перад самым яго дзюбком апынуўся вялізарны сабака: язык яго быў высунуты на ўсю даўжыню, а вочы страшна блішчэлі. Ен гаркнуў на качанё, паказаў свае вострыя зубы і — „гаў, гаў“, пабег назад, ня чапіўшы яго.

„Хвала табе Божа!“—падумала качанё уздыхнуўшы— „Я такое брыдкае, што нават сабацы гідасна ўкусіць мяне“.

І так яно пралежала не кранутым той час, калі шрот сьвішчэў у асацэ і стрэл раздаваўся за стрэлам.

Толькі вечарам усё сьціхла. Але беднае качанё не важылася падняцца; яно пераждала яшчэ колькі гадзін і толькі тады пабегла з балота, але так шпарка, як толькі магчыма. Яно бегла праз полі і сенажаці, дзе яго насыцігла такая навальніца, што нельга было і крануцца.

Да ночы яно дабрыло да беднай маленькай хаткі, але такой старэнькай, што быццам яна сама ня ведала ў які бок паваліцца і толькі дзеля гэтага мабыць трымалася на мейсцы. Весяр быў такі магутны, што качанё павінна было прысесці на зямлю і прытуліцца да хаткі, каб не ўпасці. Тутака яно заўважыла, што дзьверы былі скінуты з адзіёй завесіны і шчыліна была на гэтулькі вялікая, што можна праз яе пралезці ў сярэдзіну. Гэтак яно і зрабіла.

У хатцы жыла кабеціна са сваім катом і ку-

рыцаю. Кот, якога яна называла сыночкам, добра мурчэў і пацягаўся; ён нават умеў пушчаць з сябе іскры, але дзеля гэтага трэ́было паглядзіць яго супроць поўсьці... Курыца мела самыя маленькія, нізенькія ножкі і дзеля гэтага празывалася курачкай-каратканожкай; яна нясла добрыя яечкі і гаспадыня лобіла яе, як добрую дачку.

Раніцаю, як толькі развітала, ў хатцы заўважылі качанё; курыца закудактала, а кот пачаў мяўкаць.

„Гэта што значэ?“—спытала гаспадыня і азірнулася; але таму, што яна была падсьлепавата, дык падумала што гэта заблудзілася да яе тлустая качка. — „Вось рэдкая знаходка! Цяперака, значэ, у мяне будуць і качыныя яечкі. Каб толькі гэта быў не качар!“

І качурка тры тыдні дасьледвалі; але як усё не было. Кот быў у хаце панам, а курыца паняю, дык яны толькі адно і ведалі, што гаварыць: „Сьвет ды сьвет“, бо уяўлялі яны сябе дзьвema паловамі сьвету, а да таго і лепшымі паловамі. Качурок думаў, што можна аб ім мяркаваць іначэй; але курыцы гэта ня падабалася.

— „Ты можаш нясьці яйкі?“ — пыталася яна.

— „Не“.

— „Ну дык будзь ласкаў не гаварыць са мною!“
А кот пытаўся:

— „Ты ўмееш курняўкаць, мурчэць і пушчаць іскры?“

— „Не“.

— „Дык німа чаго табе сунуцца ў размовы, калі гаворуць разумныя людзі“.

І сядзела беднае качанё ў куточку, такое не-
вясёлае, змаркочанае. Аднаго разу ў хату увайшлі
сьвежае паветра і ясны прамень сонца; качаняці так
захацелася паплаваць у вадзе, што яно не магло
стрымацца, каб не сказаць аб гэтым курыцы.

„Гэта яшчэ што за выдумка?“—сказала яна.—
Табе німа чаго рабіць, дык і прыходзяць у галаву
рознаыя капрызы. Нясі яйкі, ці сакачы сабе што не-
будзь пад нос,—дык і добра будзе!

—„Але-ж плаваць у вадзе так добра! Каб ты
ведала, як прыемна даць нырца аж да дна і пасьля
зноў выплысьці на паверхню“...

„Так німа чаго казаць, гэта вялікая прыем-
насьць...—заўважыла курыца.—„Ты здаецца саўсім
ужо здурнеў! Спытай вось у ката,—ён найразумней-
шае стварэньне, якая я калі-небудзь сустрачала,—
спытай у яго, ці любіць ён плаваць і ныраць? Аб
сабе я ўжо не кажу. Спытай нават нашу старую
гаспадыню: ўжо разумей ад яе німа нікога на
сьвеце. Пабачыш, спадабаюцца ей твое плаваньня і
ныраньня?!...“

—„Вы ня можаце мяне зразумець“,—сказала
качанё.

—„Мы ня можам цябе зразумець? Скажыце,
калі ласка! Ці ня лічыш ты сябе разумнейшым ад
ката і нашай гаспадыні? Аб сабе я ўжо не кажу.
Будзь ласкаў, ня уіўляй сабе рознага глупства і
дзякуй Богу за усё, што маеш тутак! Памятай,
што ты у цёплай хаце, што з табою дабраная кам-
панія дзе ты можаш шмат чаго навучыцца. Але я
бачу, што ты зашмат языком мелеш і што з табою
саўсім непрыемна мець знаёмства. Павер мне, я та-

бе дрэнвага ня жадаю. Ты выслухаў ад мяне прытычкі, а з гэтага можна пазнаць добрага прыяцеля. Старайся лепш нясьці яйкі, ці навучыся мурчэць і і пушчаць з сябе іскры“.

— „Не, я, здаецца, пайду ў белы сьвет“, — сказаў качурук.

— „Ідзі, ідзі!“ — сказала курыца вельмі зазлаваўшыся.

І качурук выбраўся. Ён плаваў у вадзе, даваў нырца, а усё птушкі адганялі яго, або стараніліся, бо ён быў брыдкі.

Прышла восень; лісьця у лесе пажоўкла; вецер падымаў яго і круціў у паветры. Пачаліся халады; над зямлёю навесьлі цёмныя хмары; недзе голасна ад холаду каркала варона. Дрэнна было беднаму качаняці. Адзін раз, пад вечар, калі сонцэ вельмі прыгожа зайшло за небасхіл, з лесу вылечала цэлая стада пышных, вялікіх птушак, наздзіў белых, з доўгімі гібкімі шыямі: гэта былі лебядзі. Яны далі саўсім асаблівы згук, распасьцёрлі прыгожыя і магутныя белыя крыльля і паляцелі з халоднага краю на вырай, у далёкія цёплыя краіны. Яны ляцелі так высока, высока і нешта жудасна-салодкае рабілася ў душы брыдкага качурка. Ён закруціўся на вадзе як калясо, выцягнуў шыю як толькі мог у верх да лебядзяў і ўрэшце закрываў так голасна і цудоўна, што сам спалохаўся гэтага... Ах, як ня мог забыць гэтых, шчаслівых птушак і калі яны зьніклі з вачэй, ён, бедны, нырнуў на дно; выплыўшы, ён быў як ачмурэлы. Ён ня ведаў, як зваліся гэныя птушкі, ня ведаў куды яны ляцелі; але ён ведаў, што ім вельмі добра жыць на сьвеце.

Толькі ён ня зайздраваў ім. Яму і на'думу не прыходзіла жадаць сабе такога шчасся. Беды „качурок“ быў бы задаволены, каб яго хаця качкі не праганялі ад сваёй кампаніі.

А зіма была сьцюдзёная, сьцюдзёная. Каб не даць вадзе замерзнуць, качаняці прыходзілася не перастаючы плаваць; але з кожнай ноччу атворына, ў якой ён плаваў рабілася усе меншай. Качурок напружваючыся працаваў нагамі, каб перашкодзіць вадзе саўсім заледзянець. Урэшце ён так змарыўся, што самлеў і лёд яго сьціснуў і замарозіў.

На прыродадні прыйшоў на гэтае мейсца селянін, убачыў умерзлага, разьбіў ботам лёд і зайёс качанё да хаты. Тутака ён зноў аджыў.

Яго трымалі пад печчу і рэдка калі яму прыходзілася бачыць праменьчык сьвятла.

Раз, калі ўжо падыходзіла вясна і качанё вылезла са свайго падпечка.—дзедзі хацелі пагуляць з ім, але качурок надумаў, што яны мяркуюць скрыўдзіць яго і з пераналоху кінуўся проста ў жбанок з малаком. Малако перавярнулася; гаспадыня ўскляснула рукамі, а качурок, саўсім зьбіўшыся з панталыку трапіў адтуль у бочку з дзёгцям, а стуль у скрышку з мукой і гэтак далей... Божа, на што ён быў надобны! Гаспадыня вераццала і ганялася за ім з качаргою, дзедзі, таксама, адно перад другім стараліся яго злавіць і крычалі і іржалі на ўсё горла. Добра, што дзьверы былі адчынены і качурок мог выляцець на вуліцу. Тутака ён зваліўся саўсім змораны.

Было бы вельмі жаласна, каб пераказваць усё тое, што прыйшлося зазнаць беднаму качаняці.

Яшчэ зіма не сцўсім скочылася, а ён змушаны быў лежаць каля балота, покуль сонца не прыгрэла зямлю так, што запяялі жаўваранкі і зазяянела трава.

Пачалася цудоўная вясна.

Качурок ужо мог распасцьдэ́рці крыльля. Цяперака на іх было шмат белых пёраў і яны нясьлі яго лёгка і шумелі ў наверты мацней як да гэтага. Скора ён даляцеў да вялікага саду, дзе цьвілі яблыні, грушы і другія розныя дрэвы, а пасярэдзіне саду была вялікая сажалка. О, як тутака было прыгожа і радасна. І, вось, з за дрэваў паказаліся тры дзіўных белых лебядзі; яны шурыпэлі крыльямі і лёгка плылі на вадзе. Качурок знаў ужо гэтых цудоўных птушак і неяк асабліва маркотна зрабілася яму.

„Я надпылву да іх,—падумаў ён, — да гэтых цароў над птушкамі, ніхай яны забыюць мяне за тое, што я такі брыдкі... Ніхай забыюць! Лешы быць забітым лебядзям, як знасіць пабоі ад качак ці курэй, ці папіханьня дзевак, дагледаючых птушак, ці зімаваць пад печчу“.

І качурок паплыў да іх на сустрэч; лебядзі ўбачылі яго, замахалі проста на яго сваімі белымі крыльямі.

„Забійце, забійце мяне!“ — зашаптаў ён, бедыненькі, схіляючы галаву над вадой і чакаючы сьмерці. Але што ўбачыў ён у люстраной вадзе? Убачыў самага сябе, ды толькі ня ў выглядзе брыдкага качаняці, а цудоўным лебядзям.

Не беда радзіцца паміж качкамі, калі да на радзін ляжацінеш у лебядзіным яйку.

Вельмі цешыўся ён з таго, што перацярпеў так многа гора. Толькі цяперака ён зразумеў свае шчасьце і ўсю прыгожасьць жыцьця. А вялікія лебядзі плавалі наўкруг яго і цалавалі яго сваімі дзюбамі.

У сад прыбегла некалькі дзетак. Яны пачалі кідаць у ваду хлеб і зерняты, і адзін з іх закрычаў.

„Вось, яшчэ новы лебядзь!

Рэшта дзетак таксама вясёла зашчэбетала:

— „Ага, новы лебядзь, новы лебядзь! — і кляскаючы ў далоні і скачучы, пабеглі сказаць бацькам і, пасья, зноў пачалі кідаць у сажалку хлеб, пірог і ўсе дзеці крычалі:

— Новы лебядзь прыгажэйшы за ўсіх. Такі малады і такі цудоўна-прыгожы! І старыя лебядзі нізка пакланіліся яму, як прыгажэйшаму і маладзейшаму:

Яму зрабілася вельмі сорамна, і ён схаваў галаву пад крыло. Ён сам ня ведаў, што яму рабіць; ён быў вельмі шчаслівы, але ні крышкі ня горды, бо ў добрым сэрцы ніколі німа гордасьці. Ён думаў аб тым, як яго ганялі, як сьмеяліся з яго, і адначасна чуў, што ён прыгажэйшы ад усіх прыгожых птушак. Нават бэз схіліў да яго свае галінкі, а сонейка сьвяціла так ясна і міла! Зашурчэў ён крыльлямі, выцягнуў гібкую шыю сваю і радасна, шчыра, ад серца сказаў:

„Аб такім шчасьці мне і ня сьнілася тады, калі я быў брыдкім качанём“.

У садзе цвёлі яблыні,—яны перш здолелі прыбрацца кветкамі, чым апрануліся ў зялёнае лісьцья, а па панадворку спацыравалі качаньты і кот таксама; хаця, праўду кажучы, ён больш лежаў на сонейку і зьлізваў яго цеплату са сваей лапкі. А калі глянуць на поле, дык там было яшчэ лепш: высокае збожжа было такое цудоўна-зялёнае, птушкі так голасна і вясёла шчабеталі што здавалася быццам прыйшло вялікае сьвята. Хоць і запраўды, дзень быў сьвяточны — была нядзеля. Званы гудзелі; людзі прыбраныя ў сьвяточныя вопраткі ішлі у царкву і мелі такі вясёлы і радасны выгляд. Так; усе наўкол пазіралі вясёла і радасна. Дзень быў такі цёплы і жыватворны, што нельга было не падумаць як бязмерна ласкавы да нас Усемагутны Бог.

А ў сярэдзіне царквы на амбоне стаяў бацюшка і голасна і злосна казаў: што ўсе людзі грэшныя, што Бог іх пакарае, што ўсе грэшнікі, калі памруць, трапяць у пекла, дзе будуць гарэць і пражыцца ў агні. І яшчэ казаў ён, што чэрвяк, які будзе тачыць іх, ніколі не памрэ, агонь ніколі не згасне, што ніколі ня будзе ім адпачынку і супакою. Страшна рабілася слухаючы яго. Ён казаў з такім вялікім пераконаньнем, пераказваў так выразна ўсе мукі пекла, гэтага смораднага бяздоўня, куды сьцекаеца ўся нечысьць сьвету,—што ажно валасы на галаве рухаліся. — Тамака,—казаў ён,—німа другога паветра, апрача гаручага сэрчанага дыму, тамака німа пад нагамі цвёўрадага грунту, і яны—грэшнікі—будуць вязнуць усё глыбей і глыбей у бяздоўне.

Так, аб гэтым слухаць нават было немагчыма, але ён казаў з такою шчырасцю, што ўсе людзі ў царкве ўздрыгалі ад жаху....

А між тым на дварэ, па за сьценамі царквы, птушкі паялі ўсе так сама радасна, сонейка сьвяціла цёпла і ясна і кожная травінка, кожная жывінка, здаецца, гаварыла: — „Божа, як Ты бязмерна міласьцівы да ўсіх нас!“—Так, на дварэ, па за сьценамі царквы было саўсім не так, як казаў бацюшка.

У вечары, таго самага дня, перад тым, як трэ было класьціся спаць, бацюшка заўважыў, што жонка яго сядзіць нейкая сумная і задумлёная.

— Чаго ты гэтая.—спытаў ён яе.

— Чаго... Ды вось я ўсё не магу паўпарадкаваць свае думкі аб тым, што ты казаў сягоньня ў царкве: бытцым на сьвеце ёсьць так шмат грэшнікаў і ўсе яны маюць гарэць у вечным агні. Вечна... Божа, як гэта доўга! Не, я—толькі чалавек, грэшнае стварэньне, але ў мяне не хапіла-б адвагі і помьслу засудзіць, нават найвялікшага грэшніка, на вечныя мукі. Няўжо-ж над ім ня злітуецца міласэрны Бог,—Ев, каторы такі добры да нас, каторы ведае, што на кожным кроку чэлавека так многа перашкод і спакус. Не, я не магу даць веры, хоць ты і кажаш аб гэтым.

На дварэ была восень. Дрэвы былі пазбаўлены свайго зялёнага лісьця. Срогі бацюшка сядзеў каля пасьцелі паміраючай: лагодная, веручая душа на векі закрыла свае вочы: гэта была жонка бацюшкі.

„Калі хто можа быць варты вечнага супакою ў магіле і вялікай ласкавасьці перад Богам, дык,

гэта толькі ты," — сказаў бацюшка. І ён склаў накрыж рукі нябошчыцы і адправіў над ёю заўпакійныя модлы.

Яе паняслі на магількі і пахавалі. Дзьве буйныя сьлязіны скаціліся на твары жорсткага чалавека. У яго доме было ціха і панура, сонца сямейнага сьвету зайшло—гаспадыня адыйшла на векі.

Стагнала васеньняя ноч. Халодны вецяр закружыўся над галавою бацюшкі. Ён расплюснуў вочы і паказаўся яму, бытцам прамень месяца асьвяціў пакой. Але месяца не было на небе, сьвятло выходзіла з постаці, якая стаяла перад пасьцельню. Гэта была душа яго нябошчыцы жонкі. Яна ўзіралася маўкліва, але так тужліва і ўставічна, бытцам хацела нешта сказаць.

Бацюшка скоры падняўся з пасьцелі і выцягнуўшы да яе рукі, ускрыкнуў:

Як? І ты не маеш супакою ў магіле! І ты мучышся, ты найдабрэйшая і найсправядлівейшая з усіх кабет?!"

Душа схіліла галаву і сказала: „Так, так,"—і прылажыла руку да грудзей.

— „Ці не магу я дапамагчы табе здабыць вечны супакой“.

— „Можаш“—адказала душа.

— „Дык якім спосабам?“.

— „Дастань мне волас, адзін толькі волас з галавы таго грэшніка, які мае гарэць у вечным агні, якога Бог пакарае вечнымі пякельнымі мукамі“.

— „Ну, калі так, дык ты скоры будзеш выбаўлена, ты добрая і справядлівая," — сказаў бацюшка.

— „Дык ідзі за мною,“ — сказала нябошчыца. — „Разам з табою мы паляцімо туды, куды пакіруюць цябе твае думкі; нас ня будзе бачыць людзкое вока і мы заглянемо ў самыя патаемныя куткі чалавечага жыцця і, перш, як прапье певень ты павінен мне паказаць таго грэшніка, які асуджаны на вечныя мукі“.

І, мігавічна, бытцам лятучы на крыльях мысляў, яны апынуліся ў вялікім горадзе. Усюды, на ўсіх сьценах дамоў вогненымі літарамі былі сьпісаны назовы ўсіх сьмяротных грахоў: і п'янства, і зайздрасьці, і прагавітасьці і жаналюбства — словам ўся сяміколерная стуга грахоў.

— „Ну, але, разумеецца, я так і мяркаваў, так і ведаў, — сказаў бацюшка: — тамака толькі і живуць тыя, якія павінны быць засуджаны на вечны агонь.“

І яны затрымаліся прад ярка асьветляным ганкам; шырокія сходы былі ўсланы мяккімі, дарагімі каберцамі і прыбраны кветкамі; з пышных пакояў ліліся згукі балёвай музыкі. Каля дзьвярэй стаяў брамнік, апрануты ў шоўк і аксаміт, з вялікаю срэбнаю булаваю.

— „Наш баль ня згорш царскага!“ Сказаў ён фанабэрыста аглядаючы цікавых людзей, якія клуміліся каля ганку. І разам з гэтым з яго вачэй і выразу аблічча праглядала думка: — „Усе вы, што стаіце тутак, перад ганкам, галадранцы і нікчэмнасьць ў параўнаньні са мною“.

— „Пыха“, — сказала нябошчыца. — „Бачыш ты яго?“ —

— „Бачу“ — сказаў бацюшка. — „Але гэта мала-разумны чалавек, які, праз сваю бязмыснасьць не заслугоўвае на пякельныя мукі.“

— „Толькі бязмыснасьць!“ — бытцам водгалаас раздаўся са ўсяго дому Пыхі, дзе ўсе, што сабраліся былі такімі-ж маларазумнымі, малаўдумлівымі.

Яны паляцелі далей і апынуліся ў пустой кватэры скупца. Худы, як шкілет, дрыжучы ад холаду, галодны, сядзеў ён тутака адзінокі, стары і ўсе яго думы былі ськіраваны адно толькі да золата. Яны бачылі, як ён немарасна схапіўся са свайго цвёрдага ложка і выцягнуў камень са сьцяны: тамака было схавана яго золата, закручанае ў старую назутку; яны бачылі, як ён трасучыся мацаў свой лапсардак ў якім былі зашыты чырвонцы і як прытым дрыжэлі яго пальцы.

— „Дык гэта-ж хворы! Гэта ня прытомны чалавек спавіты страхам і цяжкімі сьнамі.“

Яны шпарка адыйшлі адтуль і трапілі ў турму, дзе на нарах, доўгімі радамі, спалі арыштанты. У гэтую мінуту адзін з іх прахапіўся са страшным крыкам і скочыўшы, бытцам дзікі зьвер, піхнуў суседа ў бок сваім войстрым локцям, а той павярнуўся і з прасоньня замарматаў:

— „Сьцікні ты, шалёны, і сьпі... Чаго ты крычыш тут кожную ноч!“

— „Кожную ноч!“ — пераказаў першы: — „так кожную ноч ён прыходзіць сюды, вые і рве маё цела... Праз сваю запальчывасьць, я, праўда, зрабіў не мала злога,— такі ўжо ў мяне нораў, праз яго я і сяджу тутака другі раз; але калі я рабіў зное, дык я-ж затое і цяплю кару... Хоць у адным я да гэтай пары ня прызнаўся. Як я апошні раз выйшаў з турмы і праходзіў каля дому майго быўшага пана, ў сярэдзіне ў мяне так і закіпела — прыпомнілася мне і тое і другое... і узяў я, чырканыў сер-

чык і падпаліў... Страхá была саламяная, дзень быў сухі,—ну, ўсё і загарэла... Я сам памагаў ратаваць маемасьць і жывёлу. Усё жывое было выратавана, апроча некалькіх галубоў, якія самі ўляцелі ў агонь, ды сабакі, што быў прывязаны на ланцугу. Аб ім я саўсім забыўся тагды! Я чуў, як ён выў, калі полымя абхапіла яго і... гэтае выцьцё я чую па сённяшні дзень кожды раз, калі пачынаю драмаць... А як засну, дык сабака зьяўляецца да мяне, такі вялізарны і злы, і душыць і рве маё цела... Ды слухай-жа, што я табе разказваю! Ты усё сьпіш, ты можа-ж храньці ўсю ноч, а я і чверці гадзіны не магу праспаць спакойна!“ Кроў ударыла ў галаву нешчаснага арыштанта, ён накінуўся на свайго суседа і ударыў яго кулаком у твар.

—„Шалёны Рыгор ізноў разхадзіўся“—загаварылі са ўсіх бакоў.

І рэшта арыштантаў накінулася на яго, павалілі, скруцілі так моцна, што галава яго апынулася паміж каленаў і вачы наліліся крывёю.

—„То-ж вы забьёце гэтага нешчаснага,—загаманіў бацьошка, а ў той момант, як ён выцягнуў руку, каб вызваліць арыштанта, ўжо і без таго цяжка пакутуючага за свае грахі, абраз зьмяніўся. Яны ізноў ляцелі па над пышнымі палацамі і беднымі хаткамі; зайздрасьнікі, абгаворшчыкі і рожныя, рожныя грэшнікі ўставалі перад імі і анел Божы пералічаў грахі кождага, а таксама і тое, чаму ён грашыў і чаму яго трэба выбачыць. І хоць анел абараняў грэшнікаў не так ужо красамоўна, але затое, судзьёю быў сам Бог, — Бог, каторы пазнае людзкія сэрцы, каторы ведае, як многа рожных спакус;— Бог, які ўнесь ёсьць любоў і міласэрдзе.

Рука бацюшкі дрыжэла; ён не адважваўся падняць яе, каб вырваць волас з галавы грэшніка, і сьлёзы ручком паліліся з яго вачэй, сьлёзы любові і дараваньня,—сьлёзы, якія маглі загасіць нават вечны пякельны агонь.

Тутака прапеяў певень.

—„Міласьцівы Божа!“—ўскрыкнуў бацюшка.— „Дай ей той супакой, якога я не магу здабыць для яе“.

—„Я ўжо маю яго“.— сказала нябошчыца.— „Ты сам, твае страшныя словы, твой хмурны пагляд на Бога і на ўсё жывое створанае ім — вось што выклікала мяне да цябе. Навучыся лепей пазнаваць людзей. Нават у грэшніках ёсьць частка Божага, Сьвятога, і гэтая частка гасіць пякельны агонь.“

Бацюшка пачуў, што яго нехта цалуе. Ён адкрыў вочы. Яснае сонейка заліло сьвятлом пакой у якім ён спаў, а каля пасьцелі стаяла яго жонка, жывая, ласкавая, поўная любові... Усё што збылося, было толькі сном — а сон гэты быў спасланы яму з неба.

М А Ц І

Ў сьцюдзёную зімовую ноч сядзела маці над калыскай свайго хворага дзіцяці. Дзіцятка, зьбялялае, з заплюшчанымі вочкамі, ледзь дыхала, і бедная маці з вялікай тугаю глядзела на сваё малое і са страхам думала аб яго магчымай сьмерці. Раптам нехта пастукаўся ў дзьверы.

Ў сьвятліцу увайшоў дзед, захінаючыся ў нейкую посьцілку. Ён тросься ад сьцюжы, бо на вуліцы быў мароз і ёдкі вецер.

Маці, зкемеўшы, што дзіцяка пачало драмаць, адыйшлася ад калыскі і забавілася каля печы. А дзед падсеў да калыскі і пачаў яе ціханька калыхаць.

Маці села побач і, ўзяўшы дзіця за ручку, запыталася ў дзеда са сьлязамі:

— „Яно не памрэ, праўда? Бог не захоча ўзяць яго ад мяне?“.

Дзед, — гэта была сама Сьмерць, — неяк дзіўна паківаў галавой, што ня можна было зразумець, згаджаецца ён, ці не.

Маці была надта змучана, бо не спала некалькі начэй, — яна сьхіліла галаву і заснула. Але за момант яна прахапілася і задрыжэла ад сьцюжы.

— „Што гэта?“ — ўскрыкнула яна з жахам: у калысцы ня было дзіцяці, прапаў і дзед.

Гаротная маці выбегла з дому і, плачучы, з крыкам клікала сваё дзіцятка.

Ў сьнягу на вуліцы сядзела кабета ў чорнай вопратцы. Яна сказала маці: — „У цябе была Сьмерць. Яна ўзяла тваё дзіцятка і панясла яго. Сьмерць ляціць хутчэй чым вецяр і ніколі не аддае што ўзяла“.

— „Ты мне толькі пакажы, куды яна пайшла“ — сказала маці — „Пакажы дарогу, і я даганю Сьмерць“.

— „Добра, я скажу табе, — адказала кабета ў чорным, — але толькі ты перш павінна сьпеяць мне ўсе твае песьні, каторыя ты пеяла свайму малому. Я люблю гэтыя песьні. Сколькі разоў я чула, — я-ж Ноч, — як ты пеяла іх і аблівалася сьлезамі“.

— „Я ўсе свае песьні сьпяю табе, — адказала маці, — але толькі не цяпер. Мне-ж так трэба сьпешацца. Скажы, куды мне йсьці?“.

Але ноч маўчала.

І маці пачала пеяць. З плачам сьнеяла яна ўсе песьні; іх было шмат, але слёз было яшчэ балей.

— „Ідзі направа, ў лес,“ — сказала Ноч, праслухаўшы ўсе песьні. — „Сьмерць пабегла туды.“ — І маці пайшла ў лес.

На розстанках яна прыстанула. Куды йсьці? Тут было некалькі дарог.

На розстанках стаяў куст шыпшыньніку без лісьця, замецены сьнегам. Да яго зьвярнула ся маці.

— „Паслухай, можа ты бачыў Сьмерць з дзіцяткам на руках? Скажы барджэй, куды яна пайшла?“

— „Я скажу табе гэта, — адказаў куст, — калі ты абагрэеш мяне на сваіх грудзёх. Паглядзі, я зусім замерз.“

Маці прыціснула куст да сваіх грудзей. Калючкі ўпіліся ў цела, грудзі абліліся кроплямі крыві, але затое куст зазелянеўся і на ім паказаліся пукалкі. Відаць цёплае было сэрца маці.

Пайшла яна паказаным шляхам і дайшла да вялікага возера. Чаўна ня было; лёд быў яшчэ слабы, а каб перайсьці ў брод, вада была лішне глыбока. Што рабіць? Маці прыпала да возера і пачала яго піць, бытцам хацела выпіць яго да дна, хоць і ведала, што гэта немагчыма; яна спадзевалася цуду.

— „Не, нічога з гэтага ня будзе“ — сказала ёй возера. — Я магу перанясьці цябе на другі бераг, дзе стаіць дом Сьмерці, але затое ты павінна аддаць мне свае сьветлыя вочы: яны блішчаць лепі за ўсе пэрлы, што ляжаць на маім дне.

— „О, бяры іх! Я ўсё аддам, каб толькі вярнуць-

сваё дзіятка. І маці выплакала свае вочы; на дне возера яны ператварыліся ў пышныя пэрлы.

Тады возера падняло маці і перанясло яе на другі бераг. Там стаяў дом Сьмерці, падобны да вялікай гары, паросшай лесам і зрытае пячэрамі. У пячэрах расло шмат розных дрэў і красак.

— „Як мне тутака знайсьці сваё дзіятка?— сказала маці, ўходзячы ў гэту аселасьць тугі. — „Як адабраць яго ад Сьмерці?“

— „Перш-на-перш табе трэба знайсьці яго сярод расьцін,“— адказала ёй сівая брамніца. „Ты, пэўне, ведаеш, што ў кождага чалавека ёсьць сваё дрэва, або краска жыцьця. На пагляд гэта самыя звычайныя расьціны, але ў кождай з іх б’ецца сэрца. Можат ты здоблееш пазнаць сэрца свайго дзіятці? Сяньня ўночы шмат красак павяла, Сьмерць павінна сора прыйсьці, каб перасадзіць іх. І тады... Але што-ж ты мне дасі, калі я дазволю табе шукаць сваё дзіятка і навучу як бараніць яго ад Сьмерці?“

— „У мяне нічога німа, каб табе даць, — сказала маці,—але я, калі хочаш, пайду хоць на край сьвету.“

— „Ну, гэта мне зусім не патрэбна“— адказала старая.— „А лепш ты мне аддай свае буйныя чорныя валасы, а я наўзамен табе дам свае — сівыя; усё-ж ткі гэта лепш, чым нічога.“

— „Толькі гэта!“— ўсьцешылася маці.— „Бяры іх барджэй!“ Яны ўвайшлі ў саднік сьмерці.“

Там было шмат разнакіх расьцін: красавалі пахучыя гіацынты пад шкляннымі пакрыўкамі, буйныя півоніі, аздобныя ружы. Высока падымаліся пышныя пальмы, магутныя дубы і платаны. Былі

тут і водныя расьціны, і звычайная гародніна—пятрушка, кмін і іншыя.

Адны зварачалі на сябе ўвагу сваім добрым выглядам, пышнасьцю барваў, другія былі нейкія хваравітныя, слабыя. Іншыя вялікія расьціны былі пасаджаны ў маленькіх гаршчках і ім было там цесна, не ставала пажывы; наадварот другія—маленькія, кволья, сядзелі ў вялікіх гаршчках і старэнна былі абложаны мохам і чорнай зямлёю.

І кожная з расьцінаў мела сваё найменьне і ў кожнай з іх білася сэрца жывога чалавека. Кожная з расьцін была жыцьём аднаго з людзей, каторыя былі разкінуты па ўсім сьвеце.

Маці-гаротніца падхадзіла да кождае краскі, пільна прыслухалася, як б'ецца кождае сэрца і, ўрэшце, застанавілася каля маленькага сіняватага крокуса, каторы смутна пахіліў сваю галоўку.

— „Гэта маё дзіцятка!“ — сказала яна з радасьцю — „Я пазнала яго сэрца.“

І яна хацела ўзяць краску.

— „Кінь не чапай“ — адказала старая. — „Ты стань вось тут і калі Сьмерць прыдзе сюды і за хоча яе высадзіць—прасі, малі, і, ўрэшце, скажы ей, што калі яна зачэпіць тваё дзіця,—ты павырываеш другія краскі. Яна спалохаецца, бо адказвае перад Богам за кожную красачку.“

Раптам маці пачула ледзяную сьцюжу і дагадалася, што каля яе стаіць Сьмерць.

— „Якім спосабам ты тут?“ — спыталася Сьмерць. — „Як гэта ты выперадзіла мяне?“

— „Я маці“, — адказала сьляпая. Сьмерць працягнула руку да сіняватага крокуса, але маці кіну-

лася і закрыла яго сваімі рукамі так, каб яму не пашкодзіць.

Але Сьмерць дзьмуханула на яе рукі і яны адразу павісьлі бяз сілы.

— „Бачыш, у мяне сілы больш“, — сказала Сьмерць. — „Ты павінна ўступіць мне.“

— „Бог дужэйшы за цябе“, — сказала маці.

— „Але я роблю яго волю“, — казала далей Сьмерць. — „Я перасаджаваю ў няведомыя староны толькі твая краскі, каторым прысуджана гэта Богам.“

— „Аддай, аддай мне маё дзіця! — прасілася маці, — а не, — дык я вырву другія краскі, калі ты не пашкадуеш мяне.“

І яна ўхапілася за нейкую краску.

— „Не чапай яе“, — сказала Сьмерць. — „Ты хочаш, каб другая маці мучылася таксама, як мучышся цяпер ты“.

— „Маці!“ — сказала кабета і зараз-жа апусьціла рукі.

— „Вось твае вочы“, — сказала Сьмерць.

— „Я выняла іх з возера ў каторым яны так блішчэлі. Вазьмі іх і глянё сюды, ў калодзьяж. Ты пабачыш там два жыцьці: адно з іх — жыцьцё твайго дзіцяці.“

Маці нахінулася над калодзежам. Жыцьцё аднаго было шчасьцем для яго самога і для другіх, столькі сьветла, добра ліло яно навокал, — жыцьцё другога было безрадасным, цяжкім. Гора, туга, галота.

— „Баржджэй, баржджэй скажы, каторае жыцьцё павінна належацца майму дзіцяці,“ — са страхам папыталася маці.

— „Гэтага я не скажу табе!“

Бедная маці кінулася на калені і, ламаючы рукі, прасіла Бога:

— „Божа! Калі мае дзіцятка чакае ў жыцці толькі гора і бяда, то на слухай мяне, забудзься на мае малітвы і сьлёзы. Уратуй яго ад таго мучэння...— І яна з пакорай апусьціла галаву.“

А Сьмерць узяла дзіця на рукі і панясла яго ў няведамую старану.

КАРАЛЕЎСКАЯ ВОПРАТКА.

Жыў некалі на сьвеце кароль. Больш за ўсё ён любіў добра прыбірацца і на гэта йшлі ўсе яго грошы. Ён выхадзіў, ці езьдзіў куды, толькі каб паказалі сваю новую вопратку. Ён толькі і рабіў, што апранаўся і калі ён куды-небудзь спазьняўся, аб ім казалі: „Кароль пераапранаецца.“

Аднойчы ў тое самае месца, дзе жыў кароль, прыехалі два чужаземцы. Яны назваліся ткачамі і і ўсюды расказвалі, што ўмеюць ткаць такую нязвычайную тканіну, якая апрача характа колеру, мае яшчэ другую асаблівасьць: дурны, ці нядобры чалавек яе не ўбачыць. „Вось была-б вопратка,“ — падумаў кароль. — „Калі-б яна была ў мяне. Я-б адразу даведаўся, хто з маіх падданах працуе добра, хто разумны, а хто дурны.“

Кароль зараз-жа паклікаў да сябе абодвух ткачоў, загадаў ім рабіць сабе вопратку, даў ім шмат грошы і прасіў, каб яны не марудзілі.

Тыя зараз-жа селі за кросны і на цэлых двох сядзелі за імі, прыкідаючыся бытцам працуюць, а запраўды нічога не рабілі, толькі развадзілі ў па-

ветры рукамі. Кожды дзень яны вымагалі новых штак і золата, але ўсё гэта клалі сабе ў кішэнні і ценшыліся, што так спрытна задурылі галаву каралю, сядзячы за пустымі кроснамі. Каралю вельмі хацелася пайсьці паглядзець на работу, але ён памятаў, хто толькі можа ўбачыць тканіну і баяўся.

— „Яно сабе, мне німа чаго баяцца, — казаў ён, — але ўсё-ткі ніхай хто-небудзь перш за мяне паглядзіць. Ніхай сходзіць да ткачоў мой першы міністар, ён такі паважаны чалавек, што напэўна лепш за каго іншага ўбачыць тканіну.“

Міністар па загаду караля пайшоў туды, дзе сядзелі круцялі за пустымі кроснамі, прыкідаючыся, што працуюць. Падыйшоў міністар да іх, з цікавасьцю глянуў на кросны і — нічога не ўбачыў.

— „Божухна Ты мой!“ — падумаў з страхам міністар, праціраючы вочы.

— „Чаму-ж гэта я нічога не бачу! Ці-ж гэта можа быць... Але сказаць аб тым, што нічога не бачыць, ён не адважыўся, і, нахінуўшыся над кроснамі, удаваў, быццам разглядае рысунак.

— „Як вам падабаецца тканіна?“ — папыталіся ў яго хітрыя ткачы.

— „Ах, вельмі хораша! На здзіў прыгожа падабраны колеры... А, казаў бедны міністар з замяшаньнем гледзячы праз свае акуляры. Тым часам ён думаў сам сабе: „Ці-ж гэта запраўды гэтакі дурны? Вось чаго не спадзяваўся. Але ўсё-такі я не павінен прызнавацца, што нічога не бачу, каб не падумалі, што я не здатны да службы.“

— „Гэткі сорам пад старасьць“... і ён яшчэ больш пачаў выхваляць тканіну.

Ткачы толькі гэтага й хацелі. Як толькі міні-

стар пайшоў, яны ізноў загадалі даць ім нітак, золата і грошы, і ўсё гэта забралі сабе і нічога, як і перш, не рабілі.

Ашуканы міністар, прыйшоўшы да караля, сказаў:

— „А, праўда, тканіна асабліва хораша выглядае.“

Праз некалькі дзён кароль паслаў да ткачоў другога міністра даведацца, ці хутка будзе зроблена вопратка.

З гэтым было тое самае, што і з першым. Ён таксама нічога не ўбачыў на пустых кроснах, але як і першы міністар, не хацеў, каб яго лычлі дурным, і ня выказаў таго, што ён нічога не ўбачыў, наадварот, надта а надта хваліў рысунак і тканіну.

Каралю ён сказаў тое самае, што і першы.

Ў годзе ўсе ўжо даведаліся, што карольшые сабе вопратку з нязвычайнае тканіны і лічылі часіны, каб барджэй убачыць яе. Ўрэшце, сам кароль, адважыўся пайсьці паглядзецц на тканіну.

З вялікай сьвітай ён зьявіўся да ткачоў. Ашуканцы сядзелі каля кросен і шпарка снавалі ў паветры рукамі.

— „Паглядзецце, як прыгожа!“—зьявінулі ўвагу караля на кросны абодвы міністры. Яны былі пэўны, што ўсе, акром іх, бачаць тканіну. Кароль падыйшоў да кросен і, нічога ня ўбачыўшы, са страхам падумаў:

— „Божа-ж мой! Гэта-ж я нічога не бачу. Але, ці-ж я дураць? Што-бы гэта магло стацца? Выходзіць, што я і каралём не магу быць. Не, я і думаць не хачу аб гэтым“... Ён спагадна наківаў галавой тка-

чом і запрапанаваў сваёй сьвіце палюбавацца характарам тканіны.

Ніхто нічога не ўбачыў, бо і бачыць не было чаго, але кожды пасароміўся чым-небудзь гэта выказаць і ўсе, на ўсе галасы, хвалілі такое прыгажство.

Аж кароль, хоць сам анічагусенькі не бачыў, усьцешыўся і пастанавіў апрануць новую вопратку ў першае сьвята. Ён загадаў баржджэй канчаць работу і багата абдарыў ткачоў.

Усю ноч перад сьвятам у вокнах ткачоў гарэў агонь: яны сьпешаліся канчаць уборы.

З сур'ёзным выглядам яны здымалі з кроснаў тканіну, бытцым кроілі яе ножніцамі і шылі пустымі іголкамі. Бытцам скончыўшы шыць яны пайшлі да караля.

— „Пагляньце, ваша сьветласьць на жупан,“ — казалі яны, падымаючы пустыя рукі.

— „Бачыце якая лёгкая мантыя! Як вы апранецца, вам будзе здавацца бытцам вы раздзеты, бо вопратка тонкая як павучыньне.“

— „Але!“ — казалі ўсе, хоць анічога не бачылі.

— „Цяпер, зрабіце ласку, разьдзеньцеся, каб мы маглі паглядзець ці добра на вас будзе вопратка. Можна, што перарабіць трэба?“ — казалі ткачы каралю.

Той раздзеўся, а ашуканцы давай круціцца каля яго, бытцам памагаючы яму напранацца: прычапілі мантыю, каторай ня было, паправілі зборку, асьцярожна пераступаючы цераз яе хвост.

— „На зьдзіў хораша!“ — хвалілі прыдворныя, тым часам як кароль разглядаў сябе ў люстры.

— „Працэсія можа йсьці: ўсё гатова,“ — сказаў цэрамоньмайстар.

Кароль яшчэ раз паглядзеўся ў люстра, камергэры ўдавалі што нясуць хвост мантыі, і ўся працэсія пацягнулася па вуліцах гораду.

Важна йшоў кароль сярод вялікага натаўпу народу і з радасьцю чуў, як усе дзівіліся яго прыгожай вопратцы. Кожды сам пра сябе ведаў, што ніякае вопраткі на каралю няма, але ніхто не хацеў голасна прызнацца да гэтага.

Аж тут маленькі хлопчык закрычаў да свайго бацькі:

— „Ай, татачка, кароль-жа-ж голы!“...

— „Праўду хлапчук сказаў“ — прашаптаў бацька свайму суседу.

І ўвесь народ сьперша паціху, потым ўсё больш голасна, пачаў казаць: „Голы! Голы!“

— „Мусіць яны праўду кажух“ — падумаў кароль, але зараз-жа дадаў: — „Ня трэба ўсё-ткі гэтага выказываць.“ І ён важна і спакойна ступаў далей, а камергэры з яшчэ большай старэннасьцю нясьлі хвост, каторага запраўды ня было.

ЯКАЯ-Ж ТУТ СУМЛЕЎКА!

„О, страшэныя рэчы! Страшэныя рэчы!“ — гора рача крычала адна курыца.

— „Няў-жо-ж вы нічога ня ведаеце?“

— „О, Гэта страшэнная рэч! У нашым ітушыны здарылася прыгода... Я проста зварьяець гатова! Нават спаць не магу! Шчасьце яшчэ, што я не адна на курасадні! Ах, мой Божа! Дык вы нічога ня ведаеце?“

І яна пачала апавядаць дрыжачым голасам. Тое, што яна апаведала, зрабіла на ўсіх такое уражаньне, што ў шмат каторых курыц нават пёры

натапырыліся ад жаху, а певень пахіліў свой грэ-
бень і глыбока задумаўся.

— „Няўжо ж гэта праўда?“ — ўскрыкнулі куры.

† „Няўжо? Няўжо?“

— „О, гэта шчырая праўда!“ — адказала пера-
казчыца: — „Якая-ж тутака можа быць сумлеўка!“

Але, паслухайце, што здарылася ў курыцы.

Раз, вечарам, як усе куры паселі на курасадню,
адна курка-каратканожка, вельмі прыстойненькая і
зусім добра сябе веўшая, перад тым як заснуць,
паскрабла сябе каля шыйкі і ў яе выляцела адно
пёрка.

— „Бач, ляціць,“ — сказала курка, ўзіраючыся на
на сваё падаючае пёрка.

— „І чым я болей скрабуся, тым прыгажэй вы-
глядаю!“ — весела дадала яна і спакойна заснула.
Яна-ж была саўсім добра сябе веўшая курка.

Нейкі час у курыку ўсё была спакойна. Хто
ціха спаў, хто толькі зьбіраўся драмаць. Курыца,
што сядзела побач з вясёлай куркай, каторая згу-
біла адно пёрка, таксама гатова была задрамаць.
Гэта была спакойная курыца, яна ўсіх запэўняла,
што не мае нораваў ўлазіць у чужыя справы, што
ня зносіць плётак і больш за ўсё любіць супакой
душы.

Пачуўшы, што сказала вясёлая курка, яна
доўга маўчала, але, ўрэшце ня вытрывала і зьвяр-
таючыся да суседкі сваёй мовіла:

— „Чула, васпаня, аб чым тутака гавораць ма-
ладзейшыя? Я, ведама, не пераношу плётак — але
навінна сказаць толькі адно: тутака, паміж намі
ёсьць курыца, каторая каб падабацца пеўню, хочэ
выдзерці сабе ўсе пёры. Як вашэці гэта падабаец-

ца, га? Каб я была на мейсцы пеўня — дык грэбавала бы падобнымі курамі.

І да глыбіны абураная яна заварушылася на мейсцы.

Якраз на тую пару трапілася, што над катухом сядзела старая сава са сваім мужам і дзяцьмі.

Пачуўшы, што казалася курыца, — а ў савы, ведама, вушы вельмі чуткія, яна прыплюшчыла вочы і махаючы крыльлямі, зашаптала: „Ня слухайце! Там кажуць страшныя рэчы! Ну, падумайце толькі, тутакі ёсьць гэтая безсаромлівая курыца, што дзярэ з сябе ўсе пёры, прост перад пеўням. Так, так, я чула гэта сваімі ўласнымі вушамі.“

— „Ч-ш-ша! Не кажы гэтага пры дзецях“, — сказаў сава-бацька.

— „Я раскажу гэта толькі суседцы, сабе, што жыве тутакі ў другім панадворку. Ёй абавязкова трэба гэта расказаць“.

І доўга не мяркуючы яна разтапырыла крыльлі і паляцела ў суседні панадворак.

— „Гу-у-у! Гу-у-у!“ — закугакалі совы, зьвяртаючыся да галубоў, якія сьціхамірна спалі ў сваёй галубоўні.

— „Слухайце, слухайце, якая страшная рэч! Адна курыца, каб падабацца пеўню выдзерла сама сабе ўсе пёры. Усе да аднаго! Я сама бачыла. Ох, страшна! Яна ўжо, здаецца, замерзла“...

— „Дзе? Дзе? Дзе?“ — загрузкавалі галубы.

— „Тутакі, тутакі побач, у птушыцы. Нават сорамна апавядаць! Але паверце, мы самі бачылі!“ — крычалі совы.

— „Няўжо-ж у нашым дварышчы дагэтуль яшчэ нічога ня ведаюць аб тым?“

— „Трэба паведаміць, трэба паведаміць!“ — за-
непакоіліся галубы і зараз-жа паляцелі па дво-
рышчы.

— „Чулі? Чулі?“ — грукавалі яны. — „Побач, у
суседзкім птушынцы, адна курыца, нават здаецца
дзьве, павыдзіралі сабе ўсе пёры, каб падабацца
пеўню!“

— „Падумайце толькі, як гэта небасьпечна!“ —

— „Можна прастудзіцца і памерці“!!

— „Ды-й яна ужо памерла! Абедзьве, абедзьве
памерлі!!!!“

— „Абудзі-це-ся! Абудзіцеся!“ Заверашчаў ва
ўсё горла певень, ускочыўшы на плот.

— „У суседзкім панадворку тры курыцы вы-
дзерлі сабе ўсе пёры! Гэта агідная гісторыя! Аб ей
нельга маўчаць! Ніхай ведаюць усе, ўсе!“ — крычаў
ён, бьючи сябе крыльлямі і тарашчучы свае сон-
ныя вочы.

— „Ніхай! Ніхай! Ніхай, ведаюць ўсе!“ — запі-
шчэлі кажаны і паляцелі некуды.

Усё абудзілася, закудактала, заверашчэла, за-
крычэла.

Гісторыя пераносілася з аднаго панадворку ў
другі і ўрэшце ізноў трапіла туды, адкуль ўзяла
свой пачатак.

Нехта прыляцеўшы, як на пажар, апавядаў,
што пяць курыц выдзерлі сабе пёры, каб перака-
наць пеўня ў сваёй да яго любові, а пасьля з зай-
здрасьці на сьмерць задзяўблі адна другую.

Пачула гэту гісторыю і тая курыца, ў якой
выляцела пёрка, і ня дагадваючыся, што гэта аб
ей гаварыцца — голасна сказала:

— „О, як я пагарджаю гэтакімі курамі! Ды

толькі найгорш тое, што такіх будзе не пяць, а куды больш! О, аб гэтым нельга маўчаць! Трэба канечне надрукаваць ў газетах.“

І незадоўга гэта гісторыя была зьмешчана ва ўсіх газетах. Мала таго,— перадрукавалі гэту гісторыю на асобных лісточках і разаслалі па ўсяму сьвету.

Вось як з маленькага пёрка можа зрабіцца цэлых пяць курыц.

Якая-ж тут можа быць сумлеўка?!

ГОРДА Я ІГОЛКА.

Жыла калісь на сьвеце таўстая іголка. Але яна лічыла сябе вельмі тонкай.

— „Глядзіце, дзяржыце мяне добра!“— сказала іголка, зьвертаючыся да пальцаў, каторыя хацелі яе ўзяць. — „Ня выкіньце мяне! Калі звалюся я— ніхто тады мяне ня знойдзе. Ці-ж вы не бачыце, якая я тонкая.“

— „Супакойся,“— сказалі пальцы, абхапіўшы яе навокал.

— „Глядзіце-ж, я сягоньня ня толькі сама, са мной мая слуга“— сказала іголка, цягнучы за сабой доўгую нітку.

Пальцы пакіравалі іголкай проста ў разарваны бот, на кагорым трэба было зашыць лопнуўшую скуру.

— „Якая грубая праца!“— сказала іголка.— „Я не прадэзу, я зламлюся, я зламлюся!“

І запраўды, яна зламалася.

— „Ну, не казалі я!“— наракае яна.— „Я-ж гэтка далікатная!“

Тады кухарка, ў пальцах каторай іголка зламалася, дарабіла да яе з ляку галоўку і стала зашпіляць ёю хустку.

— „Ну, вось я засьцібка“ — сказала іголка. — „Я даўно ведала, што дайду вялікае чэсьці. Я даўно ведала, што я не прападу. Ды ці-ж гэтакія прападаюць калі!“

І яна горда кідала погляды ва ўсе староны.

— „Пазвольце ў вас пайытацца, — зьвярнулася да яе суседка — шпілька, — ці вы ня з золата? У вас гэткі пацягаючы выгляд і цікаўная галоўка! Толькі яна ў вас чамусьці маленькая“...

Тады наша іголка скоса глянула на шпільку і так высока залзерла сваю галаву, што выскачыла з хусткі і трапіла ў вадасьцечную канаву, якую ў гэту пару чысьціла кухарка.

— „Ага!“ Значыцца, цяпер мы будзем падарожніцаць!“ — сказала іголка. — „Каб толькі мы не заблудзіліся.“

І яна, запраўды, заблудзілася.

— „Я лішне далікатная для гэтага сьвету“ — думала яна, лежачы ў канаве. — „Але я ведаю сваю вартасьць і гэта мяне супакоівае,

Цэлыя кучкі трэсачак, саломінак, аскубачкаў старых газэт пераплывалі цераз яе.

— „Глядзіце, як плыве ўся гэта драбязя!“ — кажа іголка, — і яны не бачаць, хто над імі! Я тутака! Чуеце? Я!.. Вось плыве трэсачка; яна нешчаслівая напэўна думае толькі аб самой сабе. І ня ведае, што ўнізе ляжу я, гэткае далікатная іголка. А, вось, і саломінка нясецца некуды. Бач, як круціцца! Якая яна неасьцярожная. Эй, ты, глядзі, а то якраз стукнешся аб камень.

— „А, аскубак газэціны!.. Нават і яна задаецца! Ужо даўно ўсе забыліся аб табе. Адна я магу быць спакойнай, цярплівай. Я ведаю сабе цану і дзеля таго буду гордай і важнай!“

Раз угледзіла яна, што каля яе нешта блішчыць. Іголка падумала, што гэта дарагі камень. Вышла, што гэта было простае шкло ад піўной бутэлькі. Іголка, здзіўленая палысклівасьцю шкла распачала з ім гутарку:

— „Вы напэўна, дарагі камень?“ — пыталася яна.

— „Блізка каля таго,“ — адказала шкло.

І кожды з іх думаў, што мае справу з важнай асобай.

— „Я жыла ў скрынцы ў адной паненкі. Гэна паненка была кухарка. На кожнай руцэ было ў яе па пяць пальцаў. Страшна капрысныя былі гэныя пальцы. Іх было пяць родных братаў. Але ўсе яны горда дзяржалі сябе, ня гледзячы на тое, што былі ўсе рознага росту. Канцавы — вялікі палец, кароткі і таўсты, заўсёды дзяржаўся збоку; але ён заўсёды казаў, што калі хто-небудзь страціць яго, таго ня возьмуць на ваенную службу. Другі палец прабываў то пражаніну, то гарчыцу; ён паказваў на сонца і на месяц. Трэці глядзеў цераз плечы іншых. Чацьвёрты насіў залаты паяс, а апошні зусім нічога не рабіў і вельмі гэтым пышаўся. Толькі гэта ў іх была адна лахва і больш нічога. Гэта мяне разазлавала і я пакінула іх.“

Ў гэты момант ў вадасьцечную канаву налілі вады. Вада пацякла цераз берагі і пацягнула за сабой шкло разам з іголкай.

— „Ну, ўрэшце, і мы крануліся,“ — сказала іголка.

Шкло папмыло далей, але іголка застанавілася ў ручавіне.

— „Будзе! — сказала яна, — больш не крануся ні на крок: я задалікатная і маю права пышацца гэтым.“

І яна засталася лежаць у канаве.

Раз дзеці, ўлезшы ў канаву, сталі капацца ў ёй.

Яны знаходзілі там старыя цэвякі, медзяныя бляшкі і падобныя да гэтага „дарагія“ рэчы.

Праца, праўда, была брудная, але дзеці былі здаволены і цешыліся знаходкамі.

— „Ой-ой-ой!“ — закрычаў адзін, укалоўшыся аб іголку.

— „Вось гадаўка!“

— „Зусім я не гадаўка! Я далікатная паненка“ — сказала іголка.

Але ніхто яе ня слухаў.

— „Вось плыве шалупа ад яйка“, — сказалі дзеці і ўторкнулі іголку ў шалупку.

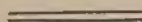
— Ну, ў добрую пару, — сказала яна! Цяпер, мяне ўсе ўгледзяць.

— „Крак“, — крыкнула шалупа.

Цераз яе праехаў воз.

— „Божа, як мне душна!“ — сказала іголка. — „Я зусім зламалася“.

Але яна не зламалася, хоць воз і пераехаў праз яе. Яна, як і перш, лежала ўдоўжкі ў ручавіне. Ну, і дзякаваць Богу, — ніхай сабе ляжыць.

ПЯРО І КАЛАМАР.

У пакоі паэты, дзе на стале стаяў яго каламар пехта заўважыў:— „Дзіўна, чаго-чаго толькі не выходзіць з гэтага каламару! Цікава, што гэта цяперака паэта чэрнае з яго... Што новага ён нам напіша? Дзіўна, вельмі дзіўна!“

— „Ну, але, — сказаў каламар: — гэта нават ня толькі дзіўна, а прост цудоўна. Я заўсёды гэта казаў і цяпер кажу, — ня сьціхаў ён звертаючыся да пера і другога пісарскага рыштунку, які стаяў на стале. — Праўда, чаго толькі ня выходзіць з мяне. Проста назвычайна! Я, прызнаюся, і сам ня ведаю, што выйдзе, як толькі паэта пачынае чэрпаць з мяне. Адной маёй кроплі стачыць, каб напісаць палову страніцы, а чаго-чаго ня стоўпіцца на ёй... Я, запраўды, нешта назвычайнае. З мяне выйшлі ўсе творы паэты, ўсе гэтыя жывыя абразы, якія здаюцца ўсім даўно знаёмымі, гэтыя шчырыя пачуцьці душы, гэты гумар, гэтыя прыгожыя апісаньня прыроды! Я і сам не разумею, як ён мог узяць іх з мяне, бо сам я саўсім не знаю прыроды, але відаць гэта ўжо ў мяне прыроднае.. З мяне-ж выйшлі ўсе гэтыя многія цудоўна-прыгожыя дзеўчаты, адважныя рыцары на ўсьпененых конях, сьляпыя калекі і — ды ўсяго і ня пералічыш. Запэўняю вас, што пры гэтым я нават саўсім ня думаю.

— „Што да думаньня, дык вы сказалі шчырую праўду,“ — заўважыла пяро. — „Вы запраўды ніколі і ні аб чым ня думаеце, бо інакш вы даўно зразумелі-б, што даеце толькі цекладзь, пры дапа-

мозе якой я магу напісаць на паперы тое, што жыве ў мне. Пяро,—вось хто піша, а не каламар! У гэтым не сумневаецца піводзін чалавек, а большасьць людзей кеміць ў паэзыі, ў кожным здарэньні, ня меней, як стары каламар“.

— „У вас мала прыктычнасьці“,—атказаў каламар. — „Вы яшчэ і тыдня ня адслужылі, а ўжо не здатны да ўжытку. І вы сябе уяўляеце паэтам!? Вы проста служка! Перш, чым вы яшчэ зьявіліся на сьвет, у мяне ўжо перабывала на службе шмат вашага брата, як гусінага паходжанья, так і фабрычнага вырабу. Знаю я вас усіх, і гусіных і сталёвых! Не мала я вас бачыў на сваім вяку, і шмат яшчэ прыдзеца вашаму брату паслужыць мне,—быў бы толькі чалавек, які браў-бы на сябе турбацыю перадаваць на паперу тое, што ён можа пацэрпіць з мяне. А цікава ведаць, што цяперака ён дабудзе з мяне?“

— „Чарнільная памыйніца!“—агрызнулася пяро.

Позна вечарам паэт вярнуўся да хаты. Ён быў на канцэрце, дзе слухаў выдатнейшага скрыпача і яшчэ знаходзіўся пад ўражаньням яго чароўнай музыкі. Артыста дабываў са свайго інструманту цэлае бяздоньне згукаў: скрыпка зьвінела, як падаючыя кроплі дожджу, то бытцам разсыпаючы перлы, то пееяла як птушкі-шчэбятшкі, то стагнала, як віхар у лес. Паэту здавалася, што ён чуе плач свайго ўласнага сэрца, але ў такіх салодка-прыгожых згуках, якія могуць пеецца толькі мілым жаночым голасам. Здавалася, што згукі паходзяць ня толькі ад струн скрыпкі, але, ад смычка і ад самага дрэва. Гэта было нешта незвычайнае. І як ня трудная была рэч, якую ён іграў, здава-

лася, бытцам артыста грае жартуючы, бытцам смычок яго сам па сабе ходзіць па струнах, і ўсякі другі на яго мейсцы патрапіў бы так іграць. Скрыпка бытцам грала сама, смычок сам рухаўся, дык аб артысьце, які трымаў гэтую скрыпку і паводзіў смычком, які ўкладваў ў ігру сваю душу і жыцьцё, — зусім забываліся. Так, аб тварцу забываліся.. Але паэта памятаў аб ім, ён ведаў яго імя і запісаў аб ім свае думкі:

— „Ці разумна гэта было-б, калі-б скрыпка і смык надумалі-б хваліцца сваімі здольнасьцямі. А мы, людзі, часта-густа робім гэтак: паэта, маляр, мастак, ваевода, — ўсе яны пышаюцца сваімі чыннасьцямі, а між тым, ўсе яны толькі інструманты ў руках нябеснага Тварца. Яму аднаму належыць чэсьць і слава. У нас німа нічога, чым бы мы маглі пыхацца“.

Так, вось што напісаў паэта. Ён напісаў гэта ў форме прыповесьці і даў назову: „Артыста і інструмант“.

— „Гэта ў ваш гародчык, паночку!“—сказала пярэ каламару, калі яны ізноў засталіся адны ў пакоі.—„Вы чулі, як ён чытаў тое, што я напісала“

— „Тое, што было ўзята з мяне? Ну, разумеецца чуў. Вы саўсім заслугоўвуеце гэтай прытычкі за сваю пышалкаватасьць. І як гэта вы не дагадаліся, што з вас насьмехаюцца. Я ад усяго сэрца падараваў вам гэтую прытычку. Я знаю дарэч насцьць маея насьмешкі.“

— „Ах, ты памыйніца!“ — сказала пярэ.

— „Нягодная прутавіна!“ — агрызнуўся каламар.

І абое засталіся саўсім пэўнымі, што перас-

прэчалі адзін другога. Такое пераконаньне вельмі прыемнае, з ім і сьпіцца спакайней і пяро з каламарам такі запраўды заснулі. Не спаў толькі адзін паэта. У яго галаве радзіліся думы, бытцам згукі скрыпкі, то мяккія і кволья, бытцам разсыпанья пэрлы, то магутныя і грозныя, бытцам вихор у лесе Гэта былі згукі яго сэрца і яму здавалася, што нібы на хвіліну ён убачыў у гэтых згуках самога Адвечнага Тварца: Яму ж аднаму ўся чэсьць і пахвала!

КУФАР САМАЛЁТ.

Жыў-быў купец, ды такі багаты, што мог вымасьціць срэбнымі талярамі цэлую адну вуліцу, дый яшчэ завулачак; але гэтага ён не рабіў, а карыстаў свае грошы інакшым спосабам. Выдаючы грош, ён здабываў рубель, і так разумна ён кіраваў свае справы да тэй пары, пакуль не памёр.

Усе грошы засталіся сыну. Той пачаў жыць вясёла, хадзіў кожды вечар на маскарады, склеіваў пятушкоў з папяровых грошаў і вычвараў усякую іншую бязглуздзіцу. Жывучы гэтак, грашам скоро павінен быў прыйсьці канец і ён, ўрэшце, прыйшоў. У нашага марнатратчыка засталася ў рэшце рэшт ўсяго чатыры медзяных дзесяткі, а з адзежы толькі пара пантофляў, ды старая сьвітка. Прыяцелі ўсе адступіліся ад яго, бо не маглі нават выходзіць з ім на вуліцу. Але адзін з іх, добры чалавек, паслаў яму стары куфар і лісток: „Пакуйся!“ Гэта было вельмі добра сказана, ды толькі пакаваць не было чаго; дзеля гэтага ён сам упакаваўся ў куфар!

Гэта быў дзіўны куфар! Як толькі націснуць

у ім дзірку да ключа, — куфар паднімаўся ў паветра. Наш марнатратчык націснуў дзірку і ў адзін міг выляцеў праз комін і паляцеў высока і далёка. Але кожды раз, як дно куфра трашчэла, купецкі сын вельмі баяўся, каб яно не разшчапілася, бо тагды яму прышлося-б зрабіць такі скок, што крыў Божа! Такім чынам заляцеў ён у турэцкі край. Куфар паставіў у лесі, прыкрыўшы яго апаўшым лісьцём, а сам пайшоў у горад. Гэта ён мог зрабіць вельмі лёгка, бо тамака ўсе туркі хадзілі ў такой самай вопратцы, якая была на ім, — у пантофлях і сьвітцы. Сустрэў ён мамку з грудным дзіцяткам.

— „Гэй, ты, турэцкая мамка, — мовіў ён, — скажы мне, што гэта за такі вялікі палац з вокнамі пад самай страхою?“

— „Тутака жыве дачка караля“, — адказала яна. — „Ёй паваражылі, што ў яе здарыцца вялікае няшчасьце, якое будзе ад каханага чалавека і дзеля гэтага да яе не дапушчаюць нікога, бяз прысутнасьці караля і каралевы“.

— „Дзякуй“, — сказаў сын купца, і пайшоў зноў у лес, сеў у свой куфар, заляцеў на страху палацу і праз вакно — у пакой каралеўны.

Каралеўна лежала на багатым пэрскім дыване і спала; яна была гэткая прыгожая, што сын купца ня мог ўстрымацца, каб не пацалаваць яе. Тагды яна праснулася і вельмі спалохалася; але ён ёй сказаў, што ён — турэцкі бог, прыляцеў да яе па паветры і гэта каралеўне вельмі спадабалася.

Гэтак яны сядзелі побач і ён разказваў ёй казкі аб яе вочках: бытцам яны найпышнейшыя цёмныя вазёры, ў якіх думы плаваюць бытцам

русалкі. І расказаў ён ей пра яе лоб: бытцам гэта сьнегавая гара ў сярэдзіне якой месьцяцца цудоўныя галерэі з дзіўнымі залямі і абразамі. І расказаў ён ей аб бусле, які прыносіць мілых маленькіх дзетак.

Так, чарадзейны былі гэты казкі. Пасьля сын купца папрасіў рукі каралеўны і яна зараз-жа згадзілася.

— „Толькі, — сказала яна, — вы павінны прыйсьці сюды ў суботу. Кароль і каралева будуць у гэты дзень піць у мяне гарбату. Яны палічаць за вялікі гонар, што я выходжу замуж за турэцкага бога. Але прыгатуйце толькі якую кольвек добрую казку, бо мае бацькі надта ўжо любяць казкі. Матуля любіць больш навучальныя і паважныя, а тата — самыя сьмешныя“.

— „Так, я абавязкова прынясу ў падарунак казку,“ — сказаў ён і яны разсталіся.

На развітаныя каралеўна падаравала яму шаблю, абкладзеную чырвонцамі, якія ён выкарыстаў на свае патрэбы.

Купецкі сын паляцеў, купіў сабе новы плашч, а пасьля пайшоў у лес і пачаў прыдумваць казку; да суботы яе трэ было прыгатаваць, а гэта ня такая лёгкая справа.

Аднак, да суботы казка была гатова.

Кароль і каралева і ўвесь двор чакалі яго пьючы ў каралеўны гарбату і сустрэлі як найлепей.

— „Ці ня будзеце так ласкавы, — сказала каралева, — расказаць нам цяперака казку, глыбока паважную і навучающую.“

— „Але, каб усё-ж ткі магла насьмяшыць“ — дадаў кароль.

— „З вялікай прыемнасьцю“, — адказаў купецкі сын і расказаў вась што:

— „Жыла некалі на сьвеце скрыначка серчыкаў; і вельмі пышалася яна сваім высокім паходжаньнем. Яе фамілійнае дрэва, гэта значэ вялікая сосна, з якой серчыкі былі зроблены, расло ў вялікім лесе. Раз лежалі серчыкі паміж крэсівам і старым жалезным гаршчком і расказвалі сваім суседзям аб сваей моладасьці. — „Так,—казалі яны,—ў тую пару, як жылі мы на зялёнай галінцы, вась жыцьцё нам было! Кожды вечар частаваліся мы брыльлянцістай расіцай—гарбаткай, цэлы дзень сьвяціла на нас сонца, і птушкі расказвалі нам свае казкі. Нам ужо змалку было відаць, што мы вельмі багатыя, бо лісьцястыя дрэвы былі адзеты толькі летам, а наша сямья мела спрамогу насіць зялёную вопратку як леткам, так і зімою. Але раз зрабілася рэвалюцыя, — прыйшоў дрывасек і нашую сямью вырубаву. Родазверхніка нашага зрабілі першай мачтаю на вялікім караблі, які мог аб'ездзіць ўвесь сьвет, калі-б яму таго пажадалася; другія галіны разбрыліся па другіх мейсцох, а нам трапіла на долю даваць сьвет цёмным людзям. Дзеля гэтага вась, мы, знатныя родам, і ляжымо цяперака ў гэтай кухні.“

— „Мая доля саўсім другая, — сказаў жалезны гаршчок. — Ад асу самых маіх нарадзін мяне заўсёды чысьцяць пяском і ставяць на агонь. Я турбуюся толькі аб аднэй прыгожасьці і я першая асоба ў гэтым доме. Мая адзіная прыемнасьць — стаяць пасля абеду старэнна вычышчаным на маім мейсцы і вясьці паважную гутарку з маімі сябрамі. Апрыч ядра, якое, час ад часу, выносіцца на двор, мы ўсе тутака жывем у чатырох сьценах.

Навіны прыносяць нам толькі кашолка для спажываных прадуктаў, калі вертаецца з рынку; але яна так беспашанна і лаючыся гаворыць аб дзержавных установах і народзе, што страх! Нідаўна адзін стары гаршчок, чуючы гэта ад яе, са страху ўпаў і разбіўся на кавалкі. Так, гэта ўжо кашолачка — німа што казаць!“

— „Ну, ты ўжо за шмат разгаварыўся, — перарвала яго крэсіва і стуканулася аб крэмень так, што ажно іскры пасыпаліся. — Ці не павесяліцца нам лепш сягоньня вечарам?“

— „Давайце весяліцца, — будзем гаварыць аб тым, хто з нас знатнейшы, — сказалі серчыкі“.

— „Не, запырэчыў гаршчок, — я не люблю гаварыць сам аб сабе. Давайце распачнем вячорную гутарку. Я зачыну. Кожды з нас раскажэ прыгоду са свайго жыцця; гэта вельмі вясёла і прыемна! Пачынаю. На беразі адной з дацкіх заток.“

— „Добры пачатак, — сказалі ўсе талеркі. — Гэтае апаведаньне, напэўна нам спадабаецца.“

— „Так, — казаў далей гаршчок, — тамака я правёў свае маладыя годы ў адной ціхай сямы; мэблі ў гэтым доме былі пакрыты глянсам, падлогі заўсёды блышчэлі як люстра, і кожныя два тыдні завешваліся чыстыя фіранкі.“

— „Ах, як вы цікаўна апаведаеце!“ — сказала качарга, — „Адразу відаць, што гаворыць асоба, якая многа бывала ў таварыстве кабет. Так і чужаца нешта далікатнае“.

— „Так гэта адразу відаць,“ — сказала вядро да вады і крыху паддзыгнула ад радасьці.

Гаршчок далей цягнуў сваё апаведаньне і канчатак яго быў такі самы прыгожы, як і пачатак.

Усе талеркі загрузацелі ад радасьці, а качарга знайшла недзе зялёную пятрушку і прычапіла яе да галавы гаршчка. Яна ведала, што гэтакім чынам разздуе ўсіх, бо ўсе зайздраваць імуць. Апрача таго качарга мяркавала так: „Калі я плажу яму вянок сягоньня, дык ён зробіць тое самае мне заўтра.“

— „Цяперака мы паскачам,“ — казалі вугальныя шчыпы, і пусьціліся скакаць. Божа літасьцівы! Як яны надымалі ў верх ногі! Бацюхны! Старая дошчачка ад крэсла, якая лежала ў куце, трэснула, калі ўбачыла гэта.

— „Ці ўскладуць на нас вянок!“ цікавіліся клешчы. І таксама атрымалі нажаданую нагароду.

— „Які ўсё гэта просты народ!“ — думалі серчыкі.

Пасьля наступіла чарга самавару пець. Але той абвесьціў, што перамерз і ня можа пець, калі ў ім не вараць. Але гэта была толькі адгаворка. Ён лічыў сабе зьневагай пець інакш, як ў паноў на сталае.

На вакне лежала старое гусіное пяро, якім пісала толькі кухарка. У ім ня было нічога выдатнага, апрача таго, што яно было заліта чарніламі. Але гэтым як раз, пяро і чванілася: „Калі самавар ня хоча пець, — сказала яно, — дык і ня трэба! Тут за пакном вісьць у клетцы салавей, які ўмеє пець. Ён, праўда, ніколі пець не вучыўся, але сягоньня вечарам мы зробімо яму экзамін.“

— „Я лічу вельмі непрыстойным, — сказаў імбрычак (ён быў прыцель і кроўны самавару), — змушаць усіх нас слухаць чужаземную птушку. Хіба гэта патрыатычна?“

— „Я гэтага перанесьці не магу, — ўмешалася

кашолка,—я так разазлавалася, што ўвайць немагчыма! Ну, ці-ж можна так праводзіць вечар? Было-б, я думаю, куды разумней распачаць якую-небудзь гульнію, а я-б была загадчыцай ў гэтым.“

— „Так, так, пачнем гуляць!“—закрычалі ўсе.

На жаль пры гэтым адчыніліся дзверы і ўвайшла кухарка. Усе прыціхлі і не варушыліся. Але не было ніводнага гаршчка, які бы ня думаў, што ён можа больш за ўсіх зрабіць. „Так, каб я толькі захацеў, — казаў кожны сам да сябе, — мы правялі-б вечар у-га, як вясёла!“

Кухарка ўзяла серчыкі і растапіла агонь. З імі пшыкам яны запяліліся.

„Ну, вось, цяпер,—думалі серчыкі,—ўсе маюць магчымасць бачыць, што мы тутака першыя. Які ў нас блеск! Якое сьвятло!“

І з гэтымі словамі яны згарэлі.

— „Вельмі добрая казка!“—сказала каралева.— Мне здавалася, што я сама сяджу ў кухні разам з серчыкамі... Так, за гэта ты станеш мужам нашай дачкі.“

— „Разумеецца“,—сказаў кароль.— „І ў панядзелак ты жэнішся з ёю.“

Цяперака яны ўжо казалі яму „ты“, бо ён уходзіў ў іхню сямью.

За дзень перад вясельлем увесь горад быў прыбраны агнямі. Народу раскідалі шмат сухаркоў і пернікаў; хлапчукі падымаліся на пальчыкі, крычалі каралю „слава“ і сьвісталі ў пальцы. Пышнасць сьвята была невымоўная.

— „Ну, і мне-ж трэба зрабіць што небудзь для народу,“—падумаў купецкі сын. І ён накупляў рож-

ных файвэркаў, траскучак, — наклаў у свой куфар і паляцеў па паветры.

Божа які падняўся гоман!

Усе туркі падскочылі ад здзіву так высока, што пантофлі іх паляцелі ім праз галовы. Такого з'явішча ў паветры яны на сваім жыцці не бачылі. Цяперака ім стала ясна, што жаніх каралеўны запраўдны турэцкі бог.

Апусьціўшыся ў сваім куфры ў лес, купецкі сын падумаў: „Пайду-ж я ў горад давддацца, што людзі кажуць аба мне.“ І саўсім зразумела, што яму хацелася гэта ведаць.

Божа, чаго толькі не казалі ў горадзе. Кожды, каго ён ні пытаўся, гаварыў аб ім па свойму. Але спадабаўся гэны яго палёт усім.

— „Я бачыў самога турэцкага бога,“ — казаў адзін. — „Вочы ў яго былі бліскучыя, як зоры, а барада, бытцам запененая вада.“

— Ён ляцеў ў агністым плашчы, — казаў другі, а з фалдаў гэнага плашча выглядалі анельчыкі.“

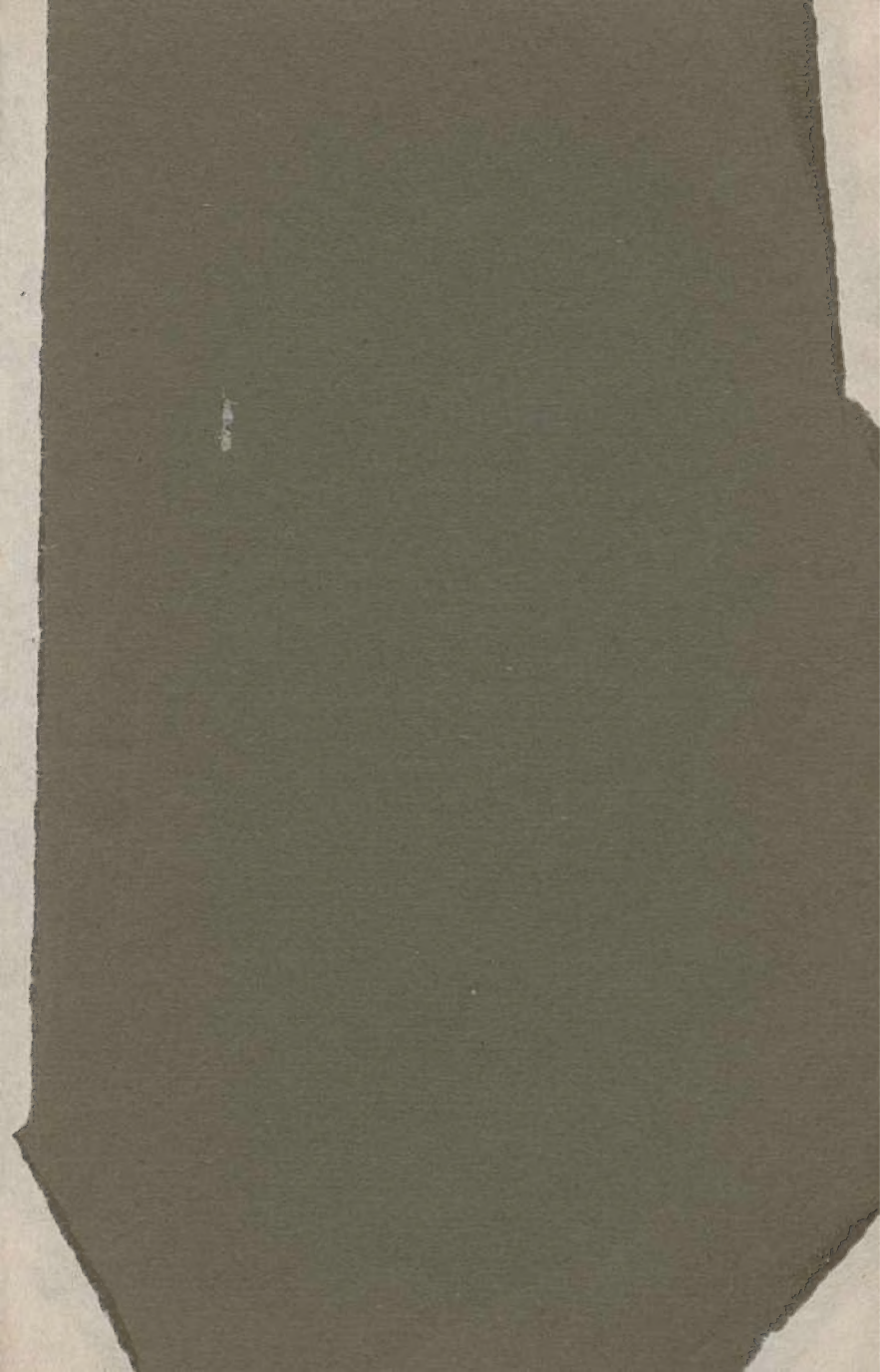
Так, цудоўныя рэчы расказвалі яму, а на другі дзень мелася быць яго вясельле.

Пайшоў ён ізноў у лес, каб сесьці ў свой куфар, але куды-ж ён падзеўся? Ён згарэў: іскра ад файвэрку засталася ў ім, ад яе разгарэўся вялікшы агонь і замест куфра лежаў гурбок попелу.

Цяперака купецкі сын ляцець ужо ня мог, ня мог дабрацца да сваей нарэчонай.

А яна стаяла цэлы дзень на ганку і чакала; бадай што яна чакае і да гэтаі пары. А ён ходзіць па сьвеце і расказвае казкі, ды толькі яны ўжо не такія вяселья, як тая, што ён выдумаў аб серчыках.

CH.
H.
1.

GANSAS KRISTIJonas ANDERSENAS.

PASAKOS

Gudy Reikalų Ministerijos leidinys

A. Bako spaustuve, Kaunas, Ozeškienes g-vė 5.

B00000003 138 124